

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

Szerkesztőség,

hova a lap szellemi részét
illető minden küldemény
küldendő:

Nagy-Peterfia-utca 977.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

ELŐFIZETÉSI ÁR: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona). HIRDETÉSEK DÍJA: *Ben a lapban* egész oldal 8 frt, féloldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a borítékon* egész oldal 6 frt, $\frac{1}{2}$ oldal 3 frt, $\frac{1}{4}$ oldal 1 frt 50 kr., $\frac{1}{6}$ oldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél ár-
engedmény adatik. Bélyeg-díj minden hirdetésnél külön 30 kr.
Egyes szám ára 15-kr.

A kiadóhivatal

kezelője RÓZSA SÁNDOR főiskolai háznagy, kinek nevére intézendő a lap minden anyagi dolgára s a külső hirdetésekre vonatkozó küldemény.

Pápás politika.

Az ultramontán agitáció 350 év óta soha sem nyugodott, s legfeljebb ideig-óráig a tolerari posse elve alapján fegyverszünetet kötött. Ma is ugyancsak erőlködik az egyházi, társadalmi és politikai élet egész vonalán a mindinkább tért foglaló liberalizmussal szemben. Hogy annak az agitációnak, mely főleg az erőltetett kath. nagygyűléseken nyilvánul, okozói a *jézsuiták*, köztudomásu dolog. Onnan a sok deklamálás a kath. sajtóban a rend. u. n. „érdemeiről“ az egyház érdekeinek fejlesztése körül.

A jézsuita rendben százados fejlődése alatt két egymással ellentétes tulajdonság észlelhető. Az egyik a viszonyokhoz és emberekhez való *ravasz alkalmazkodás*, mely annak tagjait a *propaganda mestereivé* avatta; a másik pedig az önös érdekek hajhászataiban nyilvánuló *okos kiszámítás*, a melylyel mindent a rend szolgálatába tudtak hajtani s szinte féktelen módon kiaknázni.

Kétségtelenül a jézsuitáknak az az oldala lebegett *Döllinger* szeméi előtt, a midőn őket így jellemezte: szorgalmasan és bátran építenek, de jön egy szélvész és széjjel rombolja az épületet, sőt a férges épület saját kezök alatt roskad össze. A *Sorbonne* pedig 14 évvel a rend keletkezése után azt hirdette, hogy az veszélyes a hitre, rombolója az egyházi békének s inkább is a rombolásra, mint az építésre alkalmas.

Jézus társaságának gyenge oldala különösen annak politikai szereplésében nyilvánul. Mihelyt a rend a magas politikába ártotta magát, azonnal kudarcot kudarc után vallott. Csudálatos következetességgel tudta a Bourbonokat Franciaországban, Spanyolországban és Nápolyban, a Stuartokat pedig Angolország-

ban trónjuktól megfosztani. Nem kevésbé tönkre tudott tenni ott, a hol nagyobb befolyásra tett szert, egész népeket és nemzeteket, — így megbénította Lengyelországot s a román államokat Amerikában. A behizelgésben bizonyos művészetet mutattak mindenkor a jézsuiták. Elhíntették az egyenletlenség magvát a magasabb körökben, s elbutították a közép és alsóbb néprétegeket, a mint épen érdekeik kívánták.

Magas politikai bölcseségüknek remekművét a *pápai csalatkozhatatlanság* sokat magasztalt dogmája képezi. Eredetileg e dogma nem a rend produktuma, mivel az régi idő óta a kuria gondosan nevelt és féltékenyen őrzött gyermeke. Ősi forrása az a papistikus fenhéjázás, mely mindenha jellemezte Szent Péter székének örököseit; 11 századig szülte a kuria ez embryót az encyklikákban, brevékben és bullákban, s erre épen Pius pápa bizonyult alkalmasnak, ki oly egyéni konstellációt egyesített a maga személyiségében, mely őt a rend bábójává tette.

Az emberi értelmet s a keresztyénség szellemét egyaránt lealázó dogma ellen hiába protestáltak a tudósok s felírtak az akad. fakultások. A jézsuita rendnek *kellett* e dogma, s ép azért győzött is az egyházban.

Bátran állíthatjuk, hogy Pio nono utódja alatt aligha létesül e dogma. Kezesség erre XIII. Leó pápa egyéniségének diplomatikus önállósága. Ugyan az ő pápasága is a jézsuiták befolyását mutatja. Csakhogy e befolyás nem dogmatikai, hanem tisztán politikai természetű. Értjük a szent szék szerelmi vallomásait a francia köztársaság iránt. A magasabb politika e tekintetben az: *megtörni a német birodalmat, feloldani a hármasszövetséget s ennek közvetlen folyamánként helyreállítani az egyházi államot s pápa világi hatalmát*. Hogy

mennyire számíthat a szentszék a nyugtalan-
kodó francziák szövetséges politikájára, az egy-
előre még a jövő titka.

A jézsuita rend története igen tanulságos,
de egyuttal végzetes a pápaságra. A rend és a
pápaság százados benső baráti viszonya utóbbira
nézve inkább károsnak, mint hasznosnak bizo-
nyult. Titkos tanácsadója által ugyanis igen
veszedelmes tere, a *rajongás politikájának* terére
sodortatott. A jézsuitákkal való barátságának
köszönheti a pápaság az egyházi állam elvesz-
tését s az ő kath. egyház keletkezését, vagyis
két oly mozzanatot, mely a pápaság jövődő
állására nézve igen veszedelmes következménye-
ket hord az ő méhében. S aztán ne feledjük:
Piusai mindenkor voltak és lesznek a kuriának,
de az eszélyes Leókban gyakran igen nagy a
hiány.

Az egyházi állam elvesztése óta szereti a
pápa vatikáni tartózkodását következetesen „*fog-
ságnak*“ nevezni. Első tekintetre poetikus hyper-
bolának vagy humorisztikus valaminek tűnik föl
e kijelentése, ha a kuria dúsan berendezett
fejedelmi irodáiba lépünk. Onnan aztán a sok
deklamálás „a pápa meneküléséről“, „helyzete
tarthatatlanságáról“ és így tovább. Pedig ha
praetoriánus tanácsosai ösztönzését vagy saját
szabadságérzetét követve elhagyná a pápa „az
örök várost“, saját magán klerikális öngyilkos-
ságot követne el.

Ezzel meg volna oldva a pápaság sorsa,
mert *eltűnnék a föld színéről*. Mert a római

vagy pápás egyház olyannyira kötve van Róma
városához, hogy másutt nem is képzelhető. Az
apostoli fejedelemnek állítólagos öröksége kizá-
rólag a világvárosi fényvel és dicsőséggel
ékeskedő Rómának és az ott uralkodó helytar-
tónak, mint az apostolfejedelem utódjának szól,
a mihez még az a körülmény is járul, hogy a
pápaság magasabb fejlődésének feltételei Rómán
kívül — Spanyolországot sem kivéve — sehol
sem találhatók. Kétszer is meggondolja tehát
a kuria a dolgot, mielőtt a szökést vagy mene-
külést foganatosítaná, mely reá nézve igen
végzetessé válhatik.

„*Az egyház egységének*“ középkori eszméje
az, mely a hívő orthodox katolikusokat a
római pápaság mellett lelkesíti. A keresztyénség
emez egységét azonban rég eltemette a refor-
máció, s a kuriának egy esetleges világra
szóló politikai győzelme sem volna azt képes
többé halottaiból feltámasztani. S ennek nem is
a gonosz világ, hanem maga a pápaság, neve-
zetesen annak a XV. század óta észlelhető
radikális elvilágiasodása az oka. Példa rá V.
Miklós pápa (1447) és mások. A helyett, hogy a
becsületes és csendes eretnek hívőket anathemá-
val, exkommunikációval és máglyával sújtot-
ták, első sorban saját magukat kellett volna a
legnehezebb egyházfegyelmi büntetéseknek alá-
vetniök. *A reformáció alapoka, disponens causája
tényleg nem más, mint a pápaság teljes elvilá-
giasodása a XV. század végével s a XVI. század
első harmadában.* Melyik halandó látta p. o.

✦ TÁRCZA. ✦

**Tek. Palóczy László Ur, Borsod Megye 2-dik Al-
Ispánjának a Köz-Gyűlésen 1841. Február 17-dikén a
Vegyes házasság ügyében, Orczy János szónoklata
után mondott Beszéde.**

(Folytatás.)

Hallottam itt edelényi Plebanus úrtól, s hallottam
az Esztergom-megyei levélből is, hogy már hijjában! ez
hitbeli s lelki dolog, s az illy dolgok feletti rendelkezések
a világi felsőségek és törvényhatóságoknak teljes kizárá-
sával az egyházi rendet illek s azokhoz a világi hatalom-
nak és törvényhozásnak hozzá szólnani nincs jussa.
Nézzük meg csak, valósággal hogy áll a dolog? Én azt
javallom: vigyázzon magára a Clerus s felebbi ellenve-
tését ne emlegesse, mert majd azt találják reá felelni,
mit az 1790/1-ki dieta alatt is olly sokszor szemére
lobbantottak a Clerusnak, hogy t. i. a papság, az or-
szágban létező egy olly *pápai Garnison*, mely a haza
által gazdagon tartatik és jutalmaztatik, a mely azonban
nem a hazától és annak fejedelmétől, hanem egy külső
Fő hatalomtól függ, s a haza törvényeinek nem enge-
delmeskedve, a haza békességét és csendességét tetszése
szerint zavarja. Vigyázzon, mondom, a Clerus magára,
hogy Magyar-országon és másutt is ne tekintessék egy

olly „Occupations-Heer“-nek, mint volt azon 150,000
emberből álló armádia, melyet az 1815-ik évben Francia-
országban hátrahagytak a szövetségesek, és a mely a
Francia kormánytul semmit sem függött, s a szegény
francziáknak egyéb nem maradt azon dicsőségnél, hogy
a 150,000 embert zsolddal, szállással és élelembeli sze-
rekkel ingyen és gazdagon ellássák. Én a Clerusnak
széles jövedelmeit s azokból eredő gazdagságát nem
irigylem, sem azokra nem vágyom; sőt becsülöm annyiban
a Clerusnak belső szerkezetét, hogy annak fényes
tagjai közt, fényes születésre való tekintet nélkül az
ész, tudomány és szorgalom magas polezra s gazdag
jutalomra számot tarthat; s tudom azt is, hogy a Clerus
tagjai között több nemes lelkűek találkoznak, kik szívök-
höz nyulva, egyházi felsőségeiknek illetén rendelkezé-
seiken fájdalmasan aggódnak. De ismételve mondom,
vigyázzon a Clerus magára, hogy miután a Clerus az,
mely leggazdagabban fizettetik az Országon, — s hol
van egy országos vagy katonai méltóság! hol egy Daun!
Laudon! vagy Schwarzenberg!? kik Országokat szereztek
vissza, vagy tartottak meg a felséges uralkodó Háznak —
oly gazdagon fizettetnének vagy jutalmaztatnának, mint
egy nevezetes Captalanbeli Canonok? hát még Püspök
és Ersek? Azt ne találja mondani egyszer Magyar-Ország
is, hogy: minek fizetünk mi annyira gazdagon egy olly
Rendet, mely szemünkbe mondja, hogy ő a maga dol-
gaiban tőlünk és összes törvényhozásunktól nem függ,

VI. Sándorban, a pápai szék e gyilkos szörnyetegében, vagy II. Gyulában, ez elvadult katonában, X. Leóban, e fényűző pogány vadászban és VII. Kelemenben, e boldogtalan harczosban a keresztyénség fejét és istennek földi helytartóját? A reformációt megelőzőleg a „tékozló“ X. Leó által űzött visszaélés a bűnbocsánattal csak közelebbi oka, provokáló causája a XVI-ik századbeli nagy egyházi szakadásnak.

A pápaság történetének csúnya foltjait u. m. a papi gazdálkodást, az iskola elhanyagolását, a simóniát, az örökös háboruskodást, az inquiticiót s a boszorkánypöröket itt csak érintve: ez a pápaság különösen három dolog által szolgáltat okot a megbotránkozásra:

1. Első a pápaság keletkezésének mythosa, a melyet Scherr, korunk egyik legfelvilágosodottabb kath. kulturtörténet írója „a legnagyobb hazugságnak“ mond, a melyet valaha hazudtak.

2. A második a pápai csalatkozhatatlanság dogmája, a melyről méltán mondták, hogy az támadás a józan ész ellen s a nagy tömeg butaságának maró gunyját képezi.

3. A harmadik „Jézus szent rendje“, mely összfogalma mindannak, a mi Krisztus tanának megtagadására, sőt megsemmisítésére szolgál. A világ leggyalázatosabb bűne, az 1605. londoni összeesküvés e rend moráljának s egyik tagjának: Garnet főnöknek a műve.

Hogy e rend még a XIX-ik században is létezik, az a pápai protecturátus kizárólagos érdeme. Korlátozva van ugyan ez által a maga

működésében, de azért annak luzerni föllépése (1845—1847.) eléggé mutatja, hogy még ma is a régi, t. i. a viszálynak s a polgári háborúnak javíthatatlan magvetője.

S végül még két kérdést!

Volt egy pápa, ki a keresztyénség s a valódi humanismus szellemében és szent nevében eltörölte e rendet . . . , eltörölte keresztyénellenes, vagy — mint eredetileg hangzik — veszedelmes és gyalázatos tendenciái miatt, a melyek abban Cano, spanyol dominikánus szerint az Antikrisztus előfutárát mutatják, — s jött egy másik pápa, ki azt gyalázatos tendenciái daczára s a művelt emberiség megbotránkoztatására újból visszaállította. Önként merül föl itt az a kérdés: melyik már most a két pápa közül a csalatkozhatatlan?!

A másik kérdés pedig az: hogyan értsük, gondoljuk vagy igazoljuk be azt, hogy a római egyház feje, ki Isten földi helytartójának is mondja magát, oly intim viszonyt folytat ezzel a társasággal, a melynek iskolája a hazugság, vak engedelmességével növeli az erőszakoskodást s a mely az erkölcsi érzülettel együtt a szégyenérzetet is elvesztette?!

Im, ezek a megbotránkoztatás eme nehéz kövei, a melyeknek elodázása meghozná a keresztyénségnek a benső egyházi békét s az egyházfelekezetek magasabb keresztyén egyesítésének nagy művét!

Eperjes.

Dr. Szlavik Mátyás.

s a status boldogsága elővitele helyett annak csendjét zavarja; az eféle ellenszegüléseknek utoljára is keserű gyümölcsöt fogja aratni a Clerus.

Senki sem lehet két fejedelemnek alattvalója, mert az a statusnak minden józan ideáival és céljaival ellenkezik. Isten mondá maga a X parancsolatban azt, hogy: „Ne legyenek neked idegen Isteneid én előttem.“ Igaz ez a polgári világban is. Ugyanis! ha a protestánsok Magyarországon oly oktanok és vakmerők tudnának lenni, hogy a Vallásukat és Vallásos szertartásukat érdeklő egy vagy más tárgyokban a Fejedelemtől vagy a törvényhozástul parancsokat kapván, azt felelnék s azzal állanának elő, hogy: mivel a Lutheránusok közt az Upsaliai, a Reformatusok közt pedig a Canterbury Ersekek legfőbb rangú méltóságok, sőt az Angol Király feje az Anglicana eklézsiának, s titulusai közt (még pedig a Pápák egykori ajándékából) a Hit oltalmazója — Defensor Fidei titulust most is viseli; a vallásbeli állapotokban ők, nem pedig a Magyar Király s nem a magyarországi törvényhozás parancsolnak; hanem azt mondhatnák a Magyarországi protestánsoknak — és pedig helyesen és méltán — Római Catholikus polgártársaik s maga a Clerus is, hogy a protestánsok a Királyok hűtelen és rebellis alattvalói, a hazának pedig rossz és veszedelmes polgárai? De a Protestánsok olly oktalanságot sohasem cselekesznek, mert ők a Felséges Magyar Királyban törvényes egyedüli urokat, s a Magyarországi protestáns

Anyaszent. egyháznak is világi látható fejét egyesülve tisztelik.

Arra nézve, hogy a világi hatalom az egyházi dolgokban s azoknak kormányzásában semmit sem rendelkezhetik, s e részben minden a Főbb Clerustól függ és arra tartozik, sokat lehetne felelni a törvénybül és a historiábül; de én ezúttal csak a Placetum regiumra hivatkozva, azt kérdem a Clerustól, hogy az Austriai Monarchiában még a hit dolgát érdeklő pápai bullát is szabad-e kihirdetni és végrehajtani addig, míg a Placetum regiumot Bécsben reá nem írják? Felelet: nem szabad. Olvastam én ezelőtt több évvel (s olvashatta mindenki, mert ki volt nyomtatva) egy pápai bullát, mely a Római Catholikus Anyaszent Egyháznak jubileumát s azzal egybekapcsolva közönséges Indulgentiát (= bűnbocsánatot) hirdetett és tűzött ki. Már ha valami, tehát a bűnbocsánat igazán és kirekesztőleg hitbeli dolog s a római szék egyedüli jussai közé számítja azt és mégis az a pápai bulla se ki nem hirdettetett, se nem teljesített mindaddig, míg Bécsben ezt nem írták alá: „Praesenti bulla pontificio, in quantum iuribus regiis non adversaretur, benignum Placetum regium tribui, Ex Consilio Cancellariae regiae Hungarico aulicae Viennae, Austriae, die et anno NN celebrato Josephus Nandory mpr. Secretarius aulicus.“ Ha a Magyar Király azt cselekedhette, — pedig törvény- és igazságszerűleg cselekedhette s cselekedte is, — hogy ne rendelkezhetnék az

A XIII. Leó pápa legújabb encziklikájának betűivel szemben állított betűk.

A mindkét hitvallású evangélikus magyarok soha sem ragaszkodtak az apostoli székhöz, nem ragaszkodnak ahoz ma sem; soha sem viseltettek szeretettel a pápai széket iránt, nem viseltettek az iránt szeretettel ma sem... s így ezeknek nem volt soha, nincs ma sem szükségük a római pápák atyai jóindulatára.

Tiltakozunk tehát Róma azon nyilatkozata ellen, mely szerint a magyarok állandó ragaszkodással és szeretettel viseltettek az apostoli széket iránt!... Avagy talán Rómában nem tartják magyaroknak a mindkét hitvallású evangélikusokat?... Ezen feltevés ellen magok a tények nyilatkoznak legerősebben kivált abban, hogy a mi vallásunkat maguk a római katolikusok is magyar vallásnak, a mi egyházunkat magyar egyháznak nevezik.

Mi magunk azért soha sem engedjük meg, ellene munkálunk annak, hogy ama különös szeretetnek és jóindulatnak, t. i. a római pápa szeretetének és jóindulatának bizonyítékai a magyar nemzetet megláttassanak, mert azok e nemzet üdvére és boldogulására sehogy sem vonatkoznak...

A magyar nemzet üdvére és boldogulására csak azon kérdések vonatkoznak, a melyek a legutóbbi időben is a vallásos béke és nyugalom biztosítása végett hozattak elő s a melyek nemcsak fel nem izgatták mindenkinél lelkét, sőt inkább azok töltötték el a legnagyobb megnyugvással a mi lelkeinket; nem ezen kérdések eldöntése az a veszély, a mely a vallásos békét és nyugalmat manapság fenyegeti, hanem a „tisztelendő testvérek” azon fáradozásai, a melyek a római pápa legújabb tanácsainak, várakozásainak minden tekintetben meg fognak felelni!...

A mi Magyarország különböző nemzetiségű és hitvallású lakosainak köteleit általában illeti, — különösen ma, midőn a legüdvösebb s legboldogítóbb állami

intézményeket olyan hevesen és olyan ravaszul ostromolja a római pápa, ... mindenekfelett szükséges, hogy minden honpolgár komolyan s alaposan fontolja meg, miszerint az ország nyugalmanak, békéjének biztosítására mi sem szükségesebb, mint az, hogy a vallás szabad és sértetlen legyen az államban; mi sem fontosabb, mint a lelkiismeret szabadságának hiv megőrzése. Egészen így értettek e tekintetben azon dicső emlékü reformátorok is, kik nemcsak mindenüket, hanem életüket is készek voltak feláldozni hitüknek, vallásuknak, egyházuknak ügyéért!...

E részben azonban épen Magyarország tud rámutatni kiváltképpen olyan nagy és olyan dicső férfiakra, kik hitüknek, vallásuknak s egyházuknak ügyét híven szolgálván, egy pillánatra sem tévesztették el szemük elől azon igazságot, hogy midőn I. István királyról van szó, nemcsak a tőle nyert hitvallás jön kérdésbe, hanem kérdésbe jön az a Haza is, melynek koronáját ő viselte legelőször... s hogy az ezen haza határain belül élő nemzetiségek, hitfelekezetek nevének dicsőségét, fájának épségét nem a római pápa legújabb encziklikájának jó tanácsai biztosítják, hanem biztosítja azt egyesegyedül ez a vallástétel: „A haza minden előtt!”...

Ezen férfiak azon veszedelmek nagyságával, a melyek az ország békéjét és nyugalmat Róma felől fenyegetik ma, a hithűségnek hazaszeretettel párosított nagyságát állították szembe... s a legnemesebb erénynek, a hazaszeretetnek erejével legyőzetlenül fogják visszaütni a római sereg minden támadásait, mert a hithűségnek és hazaszeretetnek ezen nagyságán még Róma kapui sem vehetnek diadalmat többé!...

Tudják ezen férfiak azt is, hogy „a Nyugat” jóléteért leginkább nem a római pápától kell segítséget nyerniök, nem az ő jó tanácsaira kell hallgatniök, hanem Németországra, Angliára kell tekinteniök, mert csak ily módon kerülheti el Magyarország azon viharok rombolásait, a melynek vészterhes felhői Keleten támadnak fel. Ez a vihar csak úgy vonulhat el nagyobb

egyházi dolgokról a Magyar-országi összes Törvényhozás, mely a fejedelem és nemzet egyesületéből van összetéve.

A vegyes házasságokra való áldásadások megtagadása a Protestánsok lenézésére s egyenesen arra mutat, hogy a Protestánsok a Clerustól úgy gyűlöltettek, mint Ost-Indiában a Braminoktól a szegény *Pariák*, kiknek csak megilletése is tisztátalanságot okoz. Kérdem, hogy mivel érdemelték azt meg a Clerustól a Protestánsok? Hiszen, csak az újabb időkre tekintve, miután az 1789-ik évi Augusztus 4-ikének éjszakáján (és pedig jól megjegyezve — a francia Clerus egyik Képviselője Talleyrand akkori Autumi Püspök fortélyos munkásságával) a Francia Revolutio kiűtött s tovább-tovább terjedve, trónt, oltárt, vallást, templomot, papot eltörölt s árkaiból kiömlő árvíz módjára mindent, a mi csak elibe akadt, összetört és zúzott annyira, hogy az 1809-ki háború után a Francia hiúság azzal is kérkedett, hogy maga Austria is már a 2-ik classisu országok közé van letaszítva, — kik szabadították meg a Catholikus országokat, Portugál-, Spanyol-, Belgium-, Olasz- és Nápolyországokat, következképpen azokkal az országokkal együtt természetesen az utolsó veszély szélére juttatott Clerust is? Kik vívták ki a *lipsiai* óriási ütközetet, mely a Francia hatalmat megtörte? Felelet: A Római Catholikusok is ugyan, de nagyobb részint a Protestánsok és a Schismaticus oroszok. Napoleon (csak megtörtént dol-

got beszélek, s tetteinek se dicsérésébe, se kárhoztatásába nem bocsátkozom) nem nagy barátja volt a papságnak, a Pápát is több évekig fogva tartotta, s midőn e miatt egykor Brüsszelben lévén, a Belgiumi Clerus nem papi ruhában jelent meg előtte tisztelkedni, azt mondá a belga fő papoknak: „Hol van papi ruhátok, hogy nem abban jelentek meg Császártok előtt? Várjatok, még elébb némely dolgaimat végzem el, azután széllyel szólalak titeket, mint Isten a zsidókat egész világon.” Napoleon olyan ember volt, ki a mit ígért, meg is szokta tartani. Ki szabadította ki kezei közül a Clérust? s ki adta fel az utolsó kenetet Napoleonnak Waterlonál? Felelet (minthogy a belga katonaság az első ágyuszóra elszaladt): azon Angol és Porosz seregek, melyek — közülök kevés ezreket kivéve — Protestánsokból állottak. Ez a köszönet?...

Vigyázzon a Clerus magára, mert igaz ugyan, hogy egy Napoleon 10 század alatt születik egyszer, sőt csak egy Julius Caesar volt valaha párja, — de gyakrabban születhetnek ezután Napoleonok, s újabb végveszély követheti a Clérust; vigyázzon — mondom — magára, hogy ön sorsára ne hagyassék azon Protestánsoktól, kiket a tapasztalás arra tanított, hogy a Clérus mihelyt nem félhet s jól van dolga, minden erejét és munkásságát a Protestánsok üldözésére fordítja.

(Vége köv.)

rombolás nélkül hazánk felett, ha ennek lakosai megadják a tiszteletet a különböző hitvallásoknak és nemzetiségeknek s a krisztusi szeretet nagy törvényének betöltésében megismeri itt mindenki a maga saját napi kötelességét s azt buzgón teljesítendi!...

De, hogy áttérjek arra, a mi tárgyunkat *tulajdonképen* illeti, valóban szívem nagy fájdalommal látom, hogy a róm. kath. egyház jogai Magyarországon messze túlhaladják azon jogokat, melyeket itt a többi hitfelekezetek élveznek s azok a kiváltságok, melyek a római kath. egyháznak jutottak itt osztályrészül, csökkentik a többi egyházaknak cselekvési képességét. Ezért nincs békeség, ezért nincs kívánt nyugalom az ország határain belül!...

Szükséges azért, hogy a magyar állam jogállam legyen immár, azaz minden törvénye a jogegyenlőségen alapuljon, s hogy kiváltságot egyetlen hitfelekezet se élvezzen többé Magyarországon. Szükség, hogy olyan dolgok legyenek itt törvényerőre emelve és megtéve, a melyekből mindenki, a papok úgy, mint a világiak, tisztán megismerjék: mi szabad nekik s mitől tartoznak őrizkedni... Szükség, hogy ezekben a dolgokban ki ne kérje a törvényhozás az apostoli szék ítéletét; hanem tartsák a törvényhozók lelkiismeretbeli dolognak a legkisebben sem térni el azoktól, a mik a vallásszabadságra és a jogegyenlőségre tartoznak!... Szükség, hogy a házasságkötés és felbontás feltételeit egységes elven alapuló országos törvény szabja meg; mert csak így lesz megakadályozva azon sok rosznak ereje, a mit az egyedül idvezítő hitben való felfuvalkodás s a lelkiekben való kevélykedés szül, a melyek a szent dolgokban minden közösséget és érintkezést tiltanak a római katolikusoknak a más vallású és nemzetiségű hazafiakkal. Szükség, hogy úgy az országos, mint az egyházi törvények sem a természeti (ész-jogtani), sem az isteni (vallás-erkölcsi) törvényekkel ellentétben ne álljanak... Szükség, hogy a gyermekek jó nevelésének akadályai, a hitfelekezeti iskolatörvények eltöröltessenek s helyettük egységes állami törvények hozassanak, melyek minden vallásnak (hitfelekezetnek) egyenlő értéket, minden embernek egyenlő jogot tulajdonítván, — tisztán felismerhető különbséget tesznek az igazság és a hamisság között!

Arra nézve, hogy az igazság és hamisság között bárki is tisztán felismerhető különbséget tehessen, kétségenkívül szükséges, hogy ebbeli törekvésében a józan okosság és a bölcs mérséklet legyenek elválatatlan társai... S vajjon van-e, lehet-e bármi is annyira idegen akár a józan okosság, akár a bölcs mérséklet szabályaitól, mint annyira engedni a dolgot, miszerint maga a csalatkozhatlanná kanonizált római pápa hirdesse mint igazságot, hogy Magyarországon a róm. kath. hitvallás üldöztetik; holott ez a hitvallás, mint uralkodó, a legmesszebb menő jogok és kiváltságok birtokában van itt. Ezt hirdetni annyi, mint megfosztani minden különbségtől az igazságot és a hamisságot!...

De megfosztja minden különbségtől az igazságot és a hamisságot a XIII. Leó pápa legujabb encziklikája akkor is, mikor Pál apostolra hivatkozva azt ajánlja a klérusnak, hogy: „Istennek egy bajnoka sem elegyedik világi dolgokba, hogy annak tessék, a kihez szegődött!” s kevéssel alább már Nagy Gergely intésével fordul a klérushoz, ezt mondván annak: „Bizonyos, hogy a külső, világi vonatkozású ügyeket, a lelkiekről való gondoskodás közben, el nem szabad hanyagolni!”... s még alább: „A papság egész buzgósággal törekedjék a világiak társulatának, konfraternitásának régi hatásukba

való visszaállítására!”... és: „A világi ügyek bizonyos mérséklettel türendők!”...

Ha ilyen alakban tünteti fel az igazságot maga a római pápa: milyen alakban fogják azt feltüntetni a „kedves testvérek” akár egyenként, akár akkor, mikor egymással tanácskoznak, hogy közös ítélettel állapítsák meg a céljaikra legszükségesebbeket?!...

Végre, hogy mennyiben teljesülhet a pápa ezen reménye: „nem fog hiányozni bizonyára a ti uralkodótoknak jóakaró támogatása!”... e tekintetben teljes megnyugvást nyújt nekünk királyunk azon válasza, melyet Boros-Sebesben épen a róm. kath. klérushoz intézett. Ezen válaszban a vallási nyugalom ápolását és a polgárok békés egyetértésének megővését kötötte lelkére Ő Felsege a róm. kath. klérusnak. Az egyházpolitikai üdvös reformok ellen és a többi hitfelekezetek ellen indított harczok mellett, különösen a pápai encziklika megjelenése után, mély értelmű van a király ezen atyai intésének. S ez az értelem nem lehet más, mint ez: Magyarország királyának jóakaró támogatása hiányozni fog ott, a hol az encziklika törekvéseinek megvalósításáról lésszen szó!...

Igenis, megérthették világosan a nekik adott válaszból a „kedves testvérek” azt, hogy a magyar király változatlan kegyelmére és jóakarására bizton csak azon törekvésében számíthat a klérus, mely a vallási nyugalom és békés egyetértést felekezeti és nemzetiségi különbség nélkül ápolja a népességben. Megérthette a görög keleti román küldöttségnek adott királyi válaszból bárki is azt, hogy a magyar király változatlan kegyelme és jóakaró oltalma minden alattvalójára, vallási és nemzetiségi különbség nélkül egyaránt kiterjed. Es vajjon a mi hűségünknek, hódolatunknak nyilvánítását nem különös meglepéssel vette-e Ő Felsege?!...

Szóval a magyar király által, a pápai legujabb encziklika megjelenése után adott válaszok általában a legnagyobb megnyugvással és reménnyel töltik el a mi szíveinket, mint akik ellen van kiadva főként az az encziklika, aziránt, hogy ha mind egy-egy Leó volna is az, akit a XIII. Leó legujabb encziklikája most a kulturharcz mezejére vezet: nem lesz ő velök az irgalmas Isten, nem fogja megsegíteni szerencsés győzelemre az ő buzgólkodásukat, mert mint azok, akik vallás és nemzetiségi különbség nélkül a magyar király atyai szívéhez közel állanak, az ő Felsege személyéhez való ragaszkodásukat, főként az által fogják tanusítani, hogy a XIII. Leó legujabb encziklikája által felidézett kulturharczban nem a róm. kath. klérussal, hanem a vallás szabad gyakorlatának és a jogegyenlőségnek zászlóját lobogtató s *vallás igazáért* szívvel lélekkel lankadatlanul munkálkodó szabadelvű magyar kormányfővel fognak együtt küzdeni!...

Ágya, szept. 17.

Nagy Sándor,
ev. ref. lelkész.

T A N Ü G Y.

Lássuk az érem másik oldalát.

Feleletül Barkász Károly cikkére.

Mióta az egységes középiskola megvalósításának szándékát nálunk a Minister kimondotta, számos felszólalás, tervezettség történt ez ügyben, az egyik javallotta, a másik lerántotta. Az egységes középiskola hívei mint

élő példára Svédországra hivatkoztak, mint a hol azt már tényleg életbe léptették s állítólag az eredmény meg is felelt a várakozásnak.

Itt tehát már nem szürke elmélettel, hanem zölden viruló élettel volna dolgunk s ha ez az egységes középiskola mellett teszen tanúságot, haszontalan ellene minden elméleti rugkapalózás.

E lapok mult számaiban azonban Barkász Károly hódmezővásárhelyi tanár három cikkében azt akarja bizonyítani, hogy a svéd egységes középiskola nemhogy az életben sikert aratott volna, hanem teljes kudarcot vallott s a tanfériak ott is annak eltörlése s a régi gymnasium és realiskola vissza állítása mellett buzgokodnának.

Ez állítását egy német profesornak Uhlignak erről a kérdéstről írott könyvével s annak abban előadott személyes tapasztalataival s számos kimondhatatlan nevű svékusnak hasonló szellemű bizonyágtételének idézésével támogatja.

En sem a tisztelt Uhlig urat sem svékusait nem ismerem, hanem Barkász barátomat annál inkább. És mivel egy ismerősömnek jobban hiszek, mint akár száz ismeretlennek, elhittem volna neki is, ha nem támaszkodik is másra, azon állítását, hogy a svéd egységes középiskola nem felelt meg a hozzá kötött várakozásnak, mert nem szüntette meg mint remélték a tulterhelést, nem könnyítette meg a pályaválasztást, a mennyiben a 4-ik vagy 6-ik osztályban ép úgy nem tudja a gyerek, hogy mi legyen, mint az elsőben, a classicus nyelvek tudása hanyatlak a felsőbb osztályokra való szorítás következtében; de épen e miatt szenvednek a reáltantárgyak is, mivel épen a felsőbb osztályokban kell terjedelmöknek megszorításniok, hogy a classicusoknak hely maradjon. E bajok koronájául még a kellő általános műveltséget sem adja meg, holott az egyetemre sem készíti elő tisztességesen a növendékeket.

Mind ezen bajok tényleges fennállásából azt következteti Barkász Uhliggel s annak a svékusaival, hogy mivel az egységes középiskola nem szüntette meg a fentebb elsorolt s nagyobbbrészt azelőtt a gymnasium és realiskola ellen hangoztatott panaszokat, a helyett hogy az egységes középiskolát felállítanók, maradjunk meg a régi gymnasium és realiskolánál, hiszen a svédek is ehhez térnek kalandos egységes középiskolájoktól vissza.

Szerintem abból, hogy az egységes középiskola Svédországban nem vált be, nem az következik, hogy tehát mi ne állítsuk fel az egységes középiskolát, hanem egyszerűen csak az, hogy ne úgy állítsuk fel, mint a hogy a svédek felállították. Ha úgy rossz: állítsuk mi fel jobban. A svéd egységes középiskolának ha nem vált is be mintának, azt a hasznát még is vehetjük, hogy példája után tudjuk most már nem azt, hogy milyen legyen, hanem azt, hogy milyen ne legyen az egységes középiskola, ha azt akarjuk, hogy a hozzá kötött várakozásnak megfeleljen.

Az egységes középiskola kérdését nem vehetjük le napirendről még ha nem is vált be Svédországban, mert azokat a bajokat, a melyek az egységes középiskolai mozgalmat előidéztek, a gymnasium és realiskolához való visszatéréssel meg nem szüntethetjük, mert hiszen épen azokban keletkeztek s nőttek nagyra. E bajok megszüntetése végett folyamodtak a tanfériak az egységes középiskola eszméjéhez, s hogy nem találtak meg egyszerre a gyökeresen gyógyító szert, annak szerintem az az oka, mert úgy akarták a kérdést megoldani, hogy a kecske is jól lakják, a káposzta is megmaradjon, vagyis az egységes középiskolába is átvették

a gymnasium és realiskola célját, tananyagát, módszerét, eszközeit, a reform csak annyira terjedt, hogy a mi eddig két kalap alatt volt, azt egy kalap alá hozták; a tantárgyak egynemelyikét bővítették, másikat megszorították, egyiket a korábbi, másikat a későbbi évekre tették. A bajok gyökeres gyógyítására tehát nem gondoltak, legfőlebb azoknak némi enyhítéséről gondoskodtak. Az enyhítő szereknek pedig az a sajátságuk, hogy használatuk után a baj még nagyobb erővel tör elő, mint a minő eredeti állapotában volt.

Ha az egységes középiskola kérdését sikeresen akarjuk megoldani: szakítanunk kell a multtal s az új középiskola elé új célt kell kitűznünk s azt az elkoptatott s hasznavehetetlenné vált eszközök helyett újakkal kell megvalósítanunk. A tanügy emberei, úgy lát-szik, nem akarnak megbarátkozni azzal a gondolattal, hogy a világ képe a századok folyama alatt jelentékenyen megváltozott, gondolat és érzelmvilágunk egészen átalakult: ők most is azt hiszik, hogy a régi eszmékkel s eszményekkel nevelhetik a gyermekeket az új világ számára. Sőt akadnak olyanok is, a kiknek egyenesen az a meggyőződése, hogy az iskolának nem is kell a növendékeket az életre nevelnie. Miként a régi bölcselők, ők is azt hiszik, hogy a tudomány lealacsonyítása volna, ha valaki azt hasznosítás céljából tanulná, tanítaná.

A szülők és növendékek egészen másként gondolkodnak: az ő jelszavuk az életben is hasznosítható ismeret. Az ő szájokból folyton azt halljuk, minek tanítják ezt vagy amazt a tantárgyat, mikor annak az életben semmi hasznát sem veszi a növendék.

Panaszkodunk, hogy tanításunk nem éri el a kellő színvonalat s nem látjuk be, hogy ez eredménytelenségnek egyenesen az az oka, hogy a szülék gyermekeik előtt egyik másik tantárgy hasznavehetetlenségét hangoztatják folytonosan. A gyermek aztán általánosít s azzal a meggyőződéssel fog unott munkájához, hogy hiába fárad, mert hiszen az iskolában úgy is csak azért tanul, hogy a mit nagy kinnal elsajátított, azt az életben szépen elfelejtse. A haszonvehetetlennek kikürtölt tantárgy unott tanulását átvizsi aztán azokra a tantárgyakra is, a melyeknek az életben hasznát vehetné, s ezeket is csak immel-ámmal tanulja s innét származik az általános kedvezőtlen eredmény.

S valljuk be, a szülőknek csakugyan némi tekintetben van igazuk. Mikor mi a gymnásiumban az összes növendékeket egyaránt a tudós pályára neveljük, a nagyobb részt haszontalan kényszerítjük olyan tantárgyak tanulására, a melynek csak az a néhány veszi hasznát a ki majd tényleg a tudós pályára lép. Azt sem tagadhatjuk, hogy azoknak a tantárgyaknak, a miket most az általános műveltség megadásának örve alatt tanítunk, szintén nem veszik az életben semmi hasznát, mert úgy tanítjuk őket, hogy tényleg hasznát ne vehessék.

Alig csalódom, a mikor azt hiszem, hogy a szülők s tanulók mind hangosabbá váló elégedetlenségének ellensúlyozására s megszüntetésére irányuló törekvés szülte meg az egységes középiskola eszméjét. Az iskola némi engedményt tett az életnek, csak hogy a mit egy kézzel adott a másikkal vissza vette. Az u. n. görög-mentes tanfolyam nálunk ennek az engedménynek a kifolyása. Ámde kevés a köszönet benne, mert a görögnyelv helyett annál nagyobb mennyiségben s részletességgel tanítják benne a görög régiségeket s irodalmat. A classicus görögnyelvtől megszabadították a gyermeket, de csak azért, hogy annál jobban beleoltsák a classicus

görög irodalom szellemét. De meg maradt még mindég gyöttrő szellemül a latinnyelv és irodalom.

Köztudomásu, hogy a középiskolai oktatás oroszán részét a sokféle nyelv és irodalom foglalja le, és pedig úgy, hogy irodalom alatt annak tisztán költészeti részét értik. Ezekkel gyötörnek kivétel nélkül minden növendéket, akár van tehetségök és kedvök a nyelvekhez s költészethez, akár nincs. Pedig kétségtelen, hogy a nagytöbbségnek nincs. Én saját szorgalmamból kilencz nyelvet megtanultam s két fiam járt a gymnásiumba, s még csak a német nyelvet sem bírták úgy a hogy elsajátítani, mert nyelvtelenséggel nem rendelkeztek. Milyen kin, milyen gyötrelmek lehet az ilyen gyermeknek a nyelvtanulás, míg a kinek tehetsége van hozzá, játszva könyveden elsajátítja.

Ma jelszóvá tették a nemzeti nevelést s mivel akarják megvalósítani? Klasszikus és modern nyelvek s irodalmak tultengésével, a melyek mellett alárendelt szerep jut a nemzeti nyelvnek és irodalomnak. Hogy ebből a chaoszból, hogyan jegecedik ki a nemzeti szellem, azt talán csak az a bizonyos Oerindur gróf tudná megmagyarázni. Ha nemzeti nevelést akarunk, tanítsuk a nemzeti nyelvet és irodalmat. Idegen nyelvek s irodalmakkal ne rontsuk a gyermek fejlődő nyelvérzékét s az idegen szellemmel ne homályosítsuk meg a nemzeti szellemet.

Hogy középoktatásunk a kor szelleme s kívánata szerint fejlődjék: közoktatásügyi ministeriumunk élére egy új Baros szellemű férfiú kívántatnék, a ki a mult hagyományaival szakítva, új irányt, új célt, új eszményt tűzne zászlójára. Ez új eszme szerintem nem lehet egyéb, mint a hasznos, vagyis az életben is hasznosítható ismeretek tanítása.

Különösnek találom, hogy míg az emberiség minden ismereteit abból a célból gyűjti, hogy azoknak az életben hasznát vegye, sőt a tudományok is abból a célból alkottatnak, hogy hasznosíthatóbbakká váljanak, mint a szétszórt, össze nem függő s kiegészületlen ismeretek, s azokat az iparkereskedés, földművelés, harczászat, orvoslás, művészet mind fel is használja: egyedül az iskola zárkózik el a legszorosabban az oly ismeretek s tudományok tanítása elől, a melyeknek az életben hasznát vehetné a növendék. Ennek aztán az a következménye, hogy mind ezeket önkárunkon, az életben sok csetlés-botlás és gyakorta helyrehozhatatlan hibák elkövetése után kell megtanulnunk. Mennyi bajt előzne meg az iskola, ha növendékeit megoktatná arra, hogy az életben rájuk váró bajokat, veszedelmeket minő uton módon kerülhetnék el. Az élet legszebb idejét, a tanulásra legalkalmasabb korszakot oly ismeretek elméinkbe raktározására vesztegetjük, a melyeket jobb lett volna ha hirtől sem ismerünk meg. A mythologia még a fiúk erkölcsi érzetét is csak ronthatja s ime még a leányiskolákba is a mesés istenségek csalafinta cselekményeit olvastatják.

Az ember természetes ösztöne a jóllét, a boldogság utáni vágyódás. E vágyát a lemondás predikálásával ki nem irthatjuk, sőt nem is volna kívánatos, hogy kiirtassék, mert cselekvési ösztönünk leghatalmasabb rugóját semmisítenék meg. Nem helyesebb volna e tehát, ha megtanítanók növendékeinket arra, miként boldogulhatnak az életben, mintha balga idealismusból kiindulva, azok kapzsiságának szolgáltatók ki őket, a kik e ferde irányzatnak nem hódolnak.

A miatt is panaszkodunk, hogy az ujkor legszebb eszméi a szabadság, egyenlőség, testvériség milyen nehezen vernek gyökeret s terjednek nálunk s nem

gondoljuk meg, hogy ennek épen iskolai nevelésünk a legnagyobb megakadályozója. A czim és rangkorság nemhogy kivesző félben volna társadalmunkból sőt jobban burjánzik, jobban virágzik mint valaha. Az egyenlőség, testvériség pusztá jelszavak, a melyeket senki sem követ, a szabadságot kiki magának hirdeti, de nagyon összeférőnek tartja vele embertársa elnyomását.

Mind ez a classicus szellem kifolyása. A rangot, czimet a katonai status, a harcz és háboru teremtette meg s plántálta át a polgári életbe s a harcz és háboru dicsőítését zengik a classicus költők és történészek. Európa nyög a roppant hadseregek terhe alatt, s folyton a háboru iszonyataitól retteg: de azért iskoláinkban Achilles dicsőítése hangzik. A békés polgári foglalkozás nagyobb jólétet teremt, mint a háboru, de azért ennek magasztalásáról hallgat az ének. Miként várjuk hát, hogy a népek békés, ne pedig harczias versenye legyen a világ jelszavává. Homéért a harcz dicsőség magasztalása s megkedveltetése miatt már a bölc Plató kizárta tantervéből, nemkülönben Hesiodot, a miért az istenekről oly dolgokat mond el, a melyek még embernek is szégyenére válnának: s ime, mi előszeretettel ápoljuk a hőskölteményt s a mythológiát, sőt történelmünk is merő hadi tettek elsorolása.

Ha azt akarjuk, hogy a világ képe megváltozzék, hogy az örök harczot örök béke váltsa fel: úgy reformáljuk tanügyünket, hogy abból kiszorítsuk a harcz dicsőséget zengő klasszikusokat.

Az utilitárizmusnak még csak említésétől is retteg az iskola, pedig ez az ujkor, sőt mondhatom a keresztyénség jelszava, eszménye. Nem különös-e, hogy növendékeinket emberszeretetre akarjuk növelni azzal, ha megtömjük fejüket az emberpusztító dicsőítésével! A ki magának jóllétet bir teremteni, az tud s az lesz hajlandó segíteni felebarátján. A hasznos ismeretek elsajátításával tehát nemcsak az egyéni, hanem társadalmi jóllétet is előmozdítanak. De ezt csak úgy érjük el, ha az ókori classicus ideált az ujkori, keresztyén ideállal felcseréljük. Bizony különös, hogy az iskola pogány eszmékkel, pogány eszményekkel akar nevelni keresztyén társadalmat s a harcz az emberpusztítás dicsőítésével akarja megkedveltetni az általános emberszeretetet.

Jól tudom, hogy ez eszmék egy hirtelen nem találnak elfogadtatásra, de hiszem, hogy ezeké a jövő. E jövő, e jobb jövő számára hintem a magot, s ha egyik-másik megfogamzik, bő és áldásdús gyümölcsöket terem.

Dr. Öreg János.

Az egységes középiskoláról.

Nagy érdeklődéssel olvastam Barkász Károlynak e lapban megjelent cikkét, melyben az egységes középiskola ellenségeinek véleménynyilvánításait ismerteti. Mivel a nálunk szervezendő egységes középiskola ellen kétségtelen célzattal írta meg, legyen szabad rá néhány megjegyzést tennem s egyszersmind a kérdés más oldalát is megvilágítanom.

Hét pontban vannak összefoglalva a kifogások. Közülök az 1. 3. és 7. közelebbről a társadalmat, a 2. 4. 5. és 6. pedig különösen az iskolát érdekli. Figyelmünkre ez idő szerint csak az 1. 2. és 7. pont érdekes, t. i. a tudós pályákra való tódulás, a túlterhelés és általános műveltség kérdése.

Az első kifogás szerint hiu reménység volt, hogy ezen iskolai szervezet a tudós pályákra való tódulást csökkenteni fogja. Bizonyítékokul szolgálnak Odhner és

Schjött professzorok nyilatkozatai és a schweizi tudós proletárság. Mivel nincs módunkban e bizonyítékok valódi értékét megállapítani s az is keveset érne e kérdésben, ha megdöntenünk sikerülne, fogadjuk el, hogy a tudós pályákra ma is úgy tódulnak, mint az előtt. Akkor is mit jelent e körülmény? Azt, hogy az iskola egyrészt társadalmi viszonyok kényszerítő nyomása alatt áll — s ennek bizonyos mértékig úgy is kell lenni —, másrészt pedig nem teljesíti kötelességét, mikor a nem odavaló elemeket annak rendje-módja szerint magából ki nem veti. De nagy naivság kell ahhoz a föltevéshez, hogy egykor csak elszigetelt kivételképpen jártak végig az iskolát tanulásra nem alkalmas aspiránsok! Pedig Odhner szerint úgy volt a régi jó időkben. Azután meg, ha a baj gyökerére megyünk, méltán fölvehetjük a kérdést: mikor kezdődött a tudós pályákra való tódulás? Meg is felelhetünk rá, hogy a régi gimnázium korában. Ha tehát baj van, annak okát még a régi iskolai szervezetben kell keresnünk, nem a fiakban, hanem az apákban, a képzésnek abban a mai viszonyok közt már-már végzetessé váló irányában, mely a tudós proletárság tenyésztésére kiválólag alkalmas s melyről sajnosan mondhatjuk, hogy sok időnek kell még eltelnie, míg nyűgeitől gondolkodásmódunkat felszabadíthatjuk.

A második pontban tárgyalt túlterhelés nagyon viszonylagos dolog, mert voltaképpen nem abban áll, hogy az ifjúság soknak találja a tananyagot, hanem abban, hogy egy része bizonyos tantárgyakat magára nézve fölöslegesnek tart s inkább óhajtaná idejét a szükségeseeknek talált tárgyak tanulásával tölteni. Ha tehát az egységes középiskola megadja a módot arra, hogy valaki csak a neki szükséges tanulmánnyal foglalkozzék, evvel már a túlterhelés meg fog szűnni.

Nem szándékom, nem is lehet célom a cikkben említett tudósok kétséges állításait rendre czáfolni, csak az egységes középiskola útját nálunk egyengető görög-pótló tanfolyam némely tanulságait állítom azok elé, a kik a külföld látszatos keserű tapasztalatain ijedezve még mindig csak hiszik, de már is hirdetik, hogy a klasszikus képzés szűkebbre szorításával a magyar közoktatásügyet is veszély érheti.

Az egységes középiskola ellenségeinek egyik fő argumentuma az általános műveltség állítólag bekövetkező hanyatlása. Panaszkodnak a svédek az általános műveltség fogyatékossága miatt, mert talán a kevesebb latin és görög órán a tanulóknak nem volt elég alkalmuk szegről-végről tanulmányozni azt a tömörked nyomorúságos hadjáratot, mely az ó-koriak irodalmának a középiskolában majd $\frac{1}{10}$ részét teszi s melyből az ifjúság végül arra a következtetésre juthat, hogy az emberiségnek egyéb feladata sincs, mint dúlni s ölni egymást; avagy elkeltett mellőzniök a természettudományok és a modern irodalmak kedvéért az embererőt fecsérő rabszolga-intézmények szörzálhasogató aprólékosságait s a görög-római hitregék pikáns részleteit.

Elhíheti bárki, hogy teljes tisztelettel vagyunk az ó-kor nagy alkotásai iránt, de nem lehet célunk, hogy időnk nagy részét csak hátratekintgetéssel töltsük s alig méltassuk figyelmünkre, a mi körülöttünk történik s a nagy idealizmusban társadalmi bajaink okainak kutatásáról és sebeink gyógyításáról megfeledkezünk. Ugy tudjuk, nem szorul bizonyításra, hogy korunk a régi idők szűk ismeretkörét egy kicsit már túllépte, ennél fogva ne vegyük rossz néven a társadalomtól, ha más iskolát kíván, mely a mai viszonyok közé nevelje és képezze az ifjúságot. A társadalom modern iskolát kö-

vetel s követelését teljesítenünk kell, mert az iskola van a társadalomért s nem megfordítva.

Természetes, hogy a jövő középiskolájának tudományos értékét még meg nem ítélni, annyit azonban máris tapasztalunk, hogy azok a szülők, kik fiaiknak a görög nyelvet választották, egyuttal vásárolgatják a görög-pótló tankönyveket is. Miért teszik? Feleljen meg rá a régi gimnázium valamelyik híve.

Látjuk, hogy nálunk is ellenzik némelyek az egységes középiskolát, de azért a görög-telen cursusra, mely az egységes középiskola úttörője, az ifjúság egyre nagyobb tömegekben tódul. Mivel más szempontból is szükségem van a határszéli, illetőleg nemzetiségi vidékeken levő középiskolák számadásaira, onnan közlöm, hogy közülök tizenhatnak a statisztikája szerint az első évben görög-pótló tanfolyamon járt 103 tanuló, a másodikban 168, tavaly 206. Ez az arány pedig a görög-pótló cursus rovására nem fog változni, ha az összes magyar középiskolák adataival számolunk is.

Annyi tény, hogy nálunk az egységes középiskola kedvező talajra talál s ellenségei azt se mondhatják, hogy az ifjúság így a könnyebb végét fogja a dolognak, mert az is való, hogy jóval több munkát végeznek, mint a görögül tanulók, csak hogy — s ez a fő — aránytalanul kevesebb erőfeszítéssel.

De nem szabad szemünk elől téveszteni azt a nagy nemzeti érdeket sem, melyet az egységes középiskola szervezésével szolgálni fogunk. Ékesen szóló bizonyítékokat nyújtanak e tekintetben is határszéli középiskoláink. Volt ugyanis az V. VI. VII. osztályaikban 1141 tanuló; ezek között csak magyarul tudott — tehát nem „elkeresztelt” magyar 342 — és járt a görög-pótló cursusra 432. Ha ez utóbbi szám csak tizzel volna is nagyobb az előtte valónál, az is nyereség volna ránk nézve.

De hogy egyes iskolák példájával is szolgáljak: a besztercebányai kir. kath. főgimn. VII. osztályába járt a múlt tanévben 40 tanuló, közülök csak magyarul beszél 1, magyarul és németül 2, magyarul és tótul 11, magyarul, németül, tótul 26, — járt a görög-pótló tanfolyamra 7. A VI. osztályban osztályoztatott 33, volt köztük csak magyarul beszélő 4, magyar-német 3, magyar-tót 11, magyar-német-tót 13, s járt a görög-pótló tanfolyamra 17. Az V. osztályban osztályoztatott 42, magyar 3, magyar-német 2, magyar-tót 18, magyar-német-tót 19 s járt a görög-pótló tanfolyamra 17. A trencsényi kir. kath. főgimn. VII. osztályába járt 37 tanuló, közülök magyar 7, idegen nyelvet is beszélő 30; görög-pótlón 7; a VI. osztályban szintén 37, magyar 6, id. ny. b. 31; görög-pótlón 20; az V. osztályban 38, magyar 10, id. ny. b. 28; görög-pótlón 11. Pancsován a VII. osztályban 8, magyar 1, görög-pótlón 5; VI. osztályban 8, magyar egy sem; görög-pótlón 6; V. osztályban 11, magyar egy sem; görög-pótlón 8. Lugoson VII. oszt. 7, magyar egy sem; görög-pótlón 4; VI. oszt. 15, magyar 2, görög-pótlón 5; V. oszt. 19, magyar 1; görög-pótlón 7. Nem szükséges tovább folytatni. Ez adatokból kitűnik, hogy a nemzetiségi vidékeken nagy szükségét érzik a magyar nyelv és irodalom alaposabb ismeretének s évről-évre szívesebben olvassák Thukydideszt magyarul; bár egyik-másik adatból arra is következtethetünk, hogy valakik a görög-pótló cursus ellen már ott is dolgoznak, legalább erre mutat az a körülmény, hogy az összes létszámmal nem következetesen emelkedik a görögül nem tanulóké. Nem szabad föltennünk, hogy az egységes középiskola ellenségei egy követ akarnának fűni a magyarság ellenségeivel, de világos, hogy más szem-

pontból intézett támadásaikkal nagyfokú közelállóságot tanúsítanak s tényleg egy úton járnak velük.

Nálunk nem csak az a jelentősége van az egyházi középiskolának, a mi külföldön, tehát nem is szabad külföldi mértékkel mérni. Ha oly kétségtelenül be volna is bizonyítva egy vagy más oldalú tökéletlensége, mint a hogy nincs, akkor se volna tapintatos dolog ellene föllépni, sőt mondjuk ki, hogy ha eszméje a külföldön meg nem született volna, nekünk kellene felállnunk s mentől előbb megvalósítanunk.

Kulcsár Endre.

KÖZÉLETÜNK.

A szatmári ev. ref. egyházmegye közgyűlése.

Egyházmegyénk ezuttal F.-Gyarmaton tartotta közgyűlését szept. 11—12-én s ezzel megvalósította egyházmegyénk f.-gyarmathi vidékének rég sürgetett óhaját. Régen is volt ily népes őszi közgyűlésünk mint ez. — Egyébaránt a tárgyalt ügyek között is nem egy volt olyan, mely kiváló érdeklődésre tarthatott számot.

A közgyűlési tagokat mindjárt első nap — szept. 11 — kellemesei. lepte meg a nyomtatott tárgysorozat. Ezzel is egy régi óhaj teljesült, s megszünt az a kellemetlen helyzet, a mikor esperesen kívül — még a jegyzői kart sem véve ki — senki sem birt tájékozással afelől: mi nemü ügyek kerülhetnek szőnyegre. Szokásos megnyitás után bejelentette esperes elnök File János darnói, Berky István szatmári, Szutor Endre kölcei lelkészek, Barcsay Tamás sz.-németi, kántortanító halálát. Majd Kassay Béla Istvándiba, Csizsár István Zsarolyánba történt lelkészválasztását. Aztán érdekes volt a darnói lelkészválasztás. E kis egyház ugyanis két ízben kitűzött terminus alkalmával nem választott lelkészt, a két jelölt Csepelyi Menyhért fugyi-vásárhelyi lelkész és Andorkó Sándor jánki segédlelkész-tanító közül. Sőt Andorkó Sándort fenyegető levélben föl is hívta a visszalépésre, megfenyegetvén egyuttal az egyházmegyét is, hogy bármit tegyen nem ér vele czélt. Nos, az egyházmegye élt az egyházi törvény 192. §-ában biztosított jogával, s titkos szavazásra bocsátván: Csepelyi 20 szavazata ellenében 31 szavazattal darnói lelkésztanítót választá Andorkó Sándort. Vajha megértené immár Darnó, hogy jobb békeségben lenni, mint zavarogni! — Kiváló érdeklődés fogadta a szatmári megüresedett lelkészi állomás 10 évig való be nem töltése iránt beadott kérelem tárgyalásra kerülését. E kérelem ide terjesztését megelőzte az a mozgalom, mely Hérmán Mihály szatmári főgondnok zászlóbontása alatt a szatmári egyik lelkészi állomás beszüntetését czélozta. Ez eszme azonban már Szatmáron sem bírván gyökeret verni: a jelzett alakban került egyházmegyénk elé. Ritka szép lefolyása volt az ügy tárgyalásának. Alig hogy alólirott mint előadó megösmertette az ügyet, egymásután jelentkeztek szólásra pro et contra a szónokok. Magas színvonalon álló beszéddel szálltak sikra a kérelem ellenzői, szintugy mint annak védői. Megkezdette a vitát Mándy Benő vámos-oroszi lelkész, ellenezvén a kérelem teljesítését, következtek utána Bartha Zsigmond, Biki Károly, Kiss Bertalan, Mártha József, Kis Lajos lelkészek s Luby Géza országgyűlési képviselő, tanácsbíró. A kérelem megadása mellett: Béltky Albert, Hérmán Mihály, dr. Farkas Antal, Domahidy Sándor és

Tabajdi Lajos érveltek, Fábrián Károly közbeneső álláspontot foglalt el. Igazán érdemes lett volna egészben megörökíteni e vita lefolyását. Ritka szép nyugalommal, hozzá szónoki lendülettel, helylyel-közzel a nemes páthos hangját használva sorolták elő mindkét oldalról sulyos argumentumaikat s igazán fölse tünt, hogy a vita alatt az idő halad, repül, már-már egyéb ügy tárgyalására nem is jut az első napi délelőtből. A majdnem teljes 3 óráig tartó vita után elrendelte aztán Isaák Dezső gondnok, a Luby Géza és társai által kért névszerinti szavazást, 54 szavazóból a szatmári egyház kérelmének megadása mellett nyilatkozott 16, ellene 38. Mártha József pedig visszavonta a kérelemnek némi pótlás végett leendő visszaadását czélzó indítványát, 33 szavazattal 8 ellenében elfogadta közgyűlésünk Biki Károly azon határozati javaslatát, mely szerint az egyházmegye utasítja esperest, hogy az üresedésben levő szatmári lelkészállásnak a törvényes határidőn belüli betöltéséről gondoskodjék. A kis fiók parlament — mert bizony-bizony e jelenet után méltán annak nevezhető — tagjai emelkedett hangulatban siettek innen a fehér asztalhoz, hol persze toasztokban nem volt hiány. — Ebéd után folyt a gyűlés estig. Hanem a gyűlés ezen részének fölöttébb szomorú, lehangoló volt a főtárgya. A tiszabecsi 7 évi gondnokszámadás vizsgálásáról benyújtott küldöttségi munkálat forgott szőnyegen, a mivel előző nap már egész esti 9 óráig foglalkozott egy esperes elnöklete alatti konferencia. Hallatlanok azok, a mik e vizsgálat nyomán napvilágra jöttek; elszomorítók s leverők volnának már akkor is, ha csupán anyagi oldalát tekintenők, holott mintegy 3000 frt váltó-adósság mellett — mit lelkész 2—3 egyházzal az egyház közönsége tudta nélkül szedett föl az egyház terhére — 2700 frtnyi összegig lett gondnok elmarasztalva; de még elszomorítóbb, hogy a feltárt nagymérvű rendellenesség épen annak a lelkésznek a vezetése mellett folytattatott, ki egyházmegyénknek tanácsbírójává s főjegyzőjévé választott közelebről. Az egész nagy, elretentő példa: mit nem művelhetnek a legszentebb vagyonnal, ha hiányzik a kellő ellenőrzés és a — lelkiismeretesség. A hiányzó összegért felelőssé tétetett első helyen gondnok (a kinek állítólag már semmije, mert 7 év alatt folyton csak ivott) és lelkész, második helyen a presbyterium. Ezen kívül fegyelmi vizsgálat indítatik a lelkész ellen. Az ugyancsak tiszabecsi 22 év óta megvizsgálatlan iskolai pénztár megvizsgálására küldöttség menesztetik.

Második napra maradt át a gyűlési tárgyak zöme; de a melyek közül csak a tanügyi bizottság jelentése emelkedik ki, szomorúan jelezvén, hogy az esperesi első félévi örvendetes jelentés után mily visszaesés mutatkozott. Hisszük, hogy ezt sem fogjuk jövőre hallani. A 3-ad napi ünneplés eltörlése csak Panyolán idézett elő botrányt. A botránycsinálók ezuttal büntetettek meg. A „Tiszavidéki lelkészi-kör“ ajánlatára megállapított a családívek és családkönyvek mintája. Ugyanannak a „Tiszavidéki lelkészi-kör“ indítványára a beregi esperes választásból kifolyólag felirat határozatott a kerületre, oly világos határozat hozatala iránt, mely biztosítsa esperes halála esetére az egyházmegyék rendelkezési jogát. A kir. tanfelügyelő amaz eljárása ellen pedig, hogy egynémely tanítónkat önhatalmulag felfüggesztett, tiltakozását fejezte ki közgyűlésünk. Apróbb-cseprőbb kérvények tárgyalása után eloszlott e gyűlés, jó benyomással távozván F.-Gyarmathról kiki, hol mindenfelől előzékenységgel találkoztunk.

F. Varga Lajos.

Mit akar Szatmár?

A szatmári egyház azt akarja, hogy megüresedett egyik lelkészi állomását 10 éven át betöltetlenül hagyja, s ezen állomás javadalmából építi fel az immár tarthatatlanná vált egyik lelkészlakot. A szatmári presbyterium s az egyházközségi képviselőtestületi közgyűlés ezt határozta a főgondnok javaslatára, előbb ugyan az egyh. főgondnok azt ajánlotta, hogy a két lelkészi állomás egyesíttessék, mert „egy fej és egy akarat, oszthatlan felelősség mellett következetesebb és határozottabb irányban fogja vezetni az egyház erkölcsi életét, mint két fő és két akarat.“ Miután ezen egyesítés kivihetőnek nem látszott, ama másik indítványt fogadták el, hogy 10 évig betöltetlenül hagyják az egyik állomást.

Ezen egyházközségi határozatot felterjesztették az egyházmegyére s a szatmári egyházmegye f. hó 11-én F.-Gyarmaton tartott közgyűlésében, harmadfél óráig tartó s magas elvi színvonalon mozgó tárgyalás után nagy szótöbbséggel (több mint kétharmad szavazattal) nem találta teljesíthetőnek a szatmári egyház kérelmét. Minthogy a szatmári egyház valószínűleg megfelelőbbézi az egyházmegye határozatát, nem látszik szükségtelennek szélesebb körben is — kiváltképen az egyházkerületi tagok előtt megismertetni azon érveket, miket a szatmári ügyben pro és kontra felhoztak a tárgyaláson.

A szatmári egyház hivatkozik a történeti fejlődés folytán előállott sajátos helyzetére. Az 1803-ik évben felállított szatmári r. kath. püspökség, ellátva gazdag javadalmazással, minden erejét arra fordította, hogy székhelyén sulypontot szerezzen magának a református egyházzal szemben s ez okból a létért való küzdelmet fel kellett venni a szatmári reformátusoknak a püspökséggel. A püspökség azonban szervezte a maga hadseregét. A kir. kath. főgymnasium, a paulai szent Vinczéről nevezett anyazárda, az irgalmasok kórháza, a betelepített jezsuiták stb. a társadalmi élet egész vonalán szemközt állottak a református egyházzal s oly harcokat provokáltak, mely a társadalom minden rétegére kihatott. Hogy e küzdelmet a szatmári egyház sikerrel megvívassa, gymnasiumát előbb VI, majd VIII osztályúvá fejlesztette; felső leányiskolát állított s a jótékonyági intézmények egész vonalán is fentartotta a maga túlsúlyát. Ezen áldozatok azonban vérszegénnyé tették az egyházat, kivált midőn a kedvezőtlen idők miatt a lakosság jóléte hanyatlott s a közszellem elcsüggedt.

Hivatkozik továbbá a szatmári egyház azon sajátos viszonyra, mely van közte s a város között. Ugyanis Szatmár városa kénytelen volt a múlt század végén a kath. plebánia kegyuraságát elvállalni, de ugyanakkor ezen kegyúri jótéteményekben részesíteni a református egyházat elhatározta. Lelkészeket, tanítókat a város fizet, s így az egyháznak semmi vagyona nincs, sőt, miután a város polgárai a 84%-nyi városi pótdadóban egyházi adójukat is lerójják, külön egyházi adót kivetni nem lehet, mert akkor a folyton résen álló catholicismusnak szolgáltatnák ki feltett érdekeiket. Tehát vagyon nélkül, egyházi adók nélkül áll a szatmári egyház. S most lelkészi lakot kell építenie. E nehéz helyzetben nincs más megoldási módja a kérdésnek, mint az, hogy az egyik lelkészi állomás 10 évi jövedelméből építsék fel a papi lakot. E tíz év alatt azonban a másik működő lelkész felügyelete alatt egy rendszeresített segédlelkészt állítana be az egyház s így eleget tenne a zsinat azon óhajtatásának, hogy az 5000 lelket számláló gyülekezetet a rendes lelkész mellé egy segédlelkészi állomást rendszeresítsen.

Felhozta a szatmáriak a tárgyaláson, hogy egy oly intelligens gyülekezet birhat annyi önkormányzattal,

hogy saját ügyeiben ilyen intézkedéseket tehessen, — felhozták, hogy Szatmáron lehetetlen egyházi adót vetni ki, társadalmi úton sem lehet célt érni, a városi kegyuraság pedig protestáns szempontból nem létezik stb.

Az ellenérvek pedig következők:

Szatmárnak missiószerű hivatása van. Szatmáron 50—60 klerikális egyénnel szemben a református lelkészek számát nem kevesíteni, de szaporítani volna szükséges. Ott, hol az ősapák buzgósága két, sőt egy időben három lelkészi állomást létesített, most az utódok csak egyet akarnak fentartani, — ez nem méltó azon intelligens gyülekezethez, melynek hivatása magaslatára kell emelkedni. Az a Szatmár, mely csak a múlt évben esperesi székhelyt kívánt lenni,* hogy ez által növelje sulyát a kath. egyházzal szemben, — az a Szatmár, mely még nem oly régen dr. Heiszlernek fizetésjavítást ígért, csak hogy megnyerhesse papjául, — az a Szatmár, mely hogy vármegyei székhely legyen, százezreket áldozni kész, — az a Szatmár, melynek kebelében a református egyház s a városi hatóság századok óta testvératyafiak — most egy lelkészlak kitartozása, vagy újraépítése miatt be akarja szüntetni az egyik lelkészi állomását!

Hogy Szatmár áldozatokat hozott gymnasiuma és felső leányiskolája érdekében, azt tudjuk, ismerjük és méltányoljuk. De vajjon nem áldoztak-e azok a szegény kis egyházak is erejük felett való áldozatokkal az utóbbi évtizedekben iskoláikra, egyházukra? némelyik sokkal többet aránylag, mint Szatmár. Aztán most a dolog úgy áll, hogy a szatmári főgymnasium államségélyt kért s fog is kapni, a felső leányiskolának az egyházkerület ad 1000 ft évi segélyt, tehát ezen intézetek jövője, sorsa biztosítva lesz s Szatmár a teher alól mentesül. Hogy a teher könnyebbülésével ősi örökségét, egyik lelkészi állomását is életere ketté messe, — ez nem méltó dolog egy oly intelligens gyülekezethez. Az a 82% városi pótdadó nem argumentum, mert szegény kis egyházainkban az egyházi teher kitesz 2—300%-ot is.

Az sem képez argumentumot, hogy a rendszeresített segédlelkészi állomás felállításával eleget tesz Szatmár a zsinat rendelkezésének. Mert ez a rendelkezés csak azon egyházakra vonatkozik, melyekben 5000 lélekszámon túl csak egy rendes lelkész van, — de ebből azt olvasni ki, hogy tehát Losoncz, Szikszó, B.-Diószeg stb. szüntessék be az egyik lelkészi állomást — nem lehet. Hogy Szatmár a maga önkormányzati jogaira e tekintetben nem hivatkozhatik, ez ellen felhozott, hogy a lelkészi állomás nem pusztán és kizárólag az egyes egyházaké, hanem az egyetemes egyházé is; midőn a díjlevelet az egyházmegyék s kerületek levéltárba teszik, ez által az egyetemes egyház jogkörébe vonják a lelkészi állomásokat.

Hivatkozás történt praecedens esetekre is. M.-Tur és Diószegnek megengedte az egyházkerület pár évig üresen hagyni az egyik lelkészi állomást. Csakhogy Szatmárnak exponált helyzete más szempont alá esik. S alig hihető, hogy a mai egyházpolitikai helyzet azt javasolná ma a kerületnek, hogy Szatmár ezen exponált helyzetét figyelmen kívül hagyva, kevesbítse a lelkészi állomások számát ott. Diószegen csak egy nazarénus templom épült a lelkészi fogyatékos gondozás után. Szatmáron mi lenne az eredmény? elgondolhatjuk a fentiek után.

Ha a fényes multu s a szatmári egyházmegyében méltán elsőnek tartott szatmári egyház nem bir saját erején egy lelkészi lakást kijavítani, vagy ujonnan épí-

* Esperesi székhelyről nálunk szó sem lehet. Ezen megjegyzésünk azonban az egyházmegyei közgyűlés határozatában nyilvánult felfogást távolról sem erőltetni.

teni — ugyan hát akkor azok az erőtelen kis egyházak, melyek az utóbbi időkben templomot, iskolát, paplakot építettek s melyekben a lelkész és tanító fizetését a hívek nagy erőfeszítéssel teljesítik, s melyekben az évi egyházi szükségleteket csak úgy fedezhetik az egyháztagok, hogy egyházi közmunkát vállalnak, az uradalmakban aratnak, kaszálnak stb., ugyan hát azok mit fognak tenni az ilyen példát látva? . . .

A szatmári egyházmegye közgyűlése a pro és kontra érveket meghallgatva, a tárgyat bőven és alaposan kimerítve látván, elfogadta Biki Károly következő határozati javaslatát:

„Egyházmegyénk jól ismeri a szatmári egyház saját szerű anyagi viszonyait, jól tudja, hogy tanintézetei fejlesztésére, társadalmi és jótékony intézmények alapítására s általában a hatalmas kath. egyházzal szemben folytatott sikeres verseny kitartására mily áldozatkészséget tanúsított; másrésztől azonban, tekintve a szatmári egyház exponált helyzetét, fontos missziószerű hivatását, mely a lelkészi állomásoknak nem összevonását és betöltetlenül hagyását, hanem inkább szaporítását és erősítését tenné kívánatosná; tekintve azt, hogy a főgymnasium jövője az államszegélyvel, a felső leányiskola az egyházkerület évi segélyével biztosítva van s így ezen tanintézetek továbbfejlesztésének terhe alól a szatmári egyház s a város felmentve van; tekintve azt, hogy Szatmár városa, midőn a római kath. egyház kegyuraságát kényszerűségből elvállalta, ugyanakkor a kegyursági jogot a református egyházzal szemben is önként elfogadta, a kegyursági jog fogalma pedig három dolgot feltételez, u. m. *fundus*, *aedificatio* és *dotatio*; tekintve azt, hogy egyházi törvényünk az egyházfenntartás terhét egyházi adók alakjában a hívek vállaira helyezi s ezen egyházfenntartás terhe alól még ott sincsenek felmentve az egyház tagjai, hol a polgári községek javadalmazták az egyház tisztviselőit: mindezen indokokból egyházmegyénk nem adhatja beleegyezését a szatmári egyház egyik lelkészi állomásának 10 éven át tartó szüneteléséhez, hanem utasítja a szatmári egyház presbyteriumát, hogy keressen eszközöket és módokat a tarthatatlannak jelzett lelkészi lak mielőbbi javítására vagy újraépítésére, keresse meg e célból a várost, vagy kísértse meg mérsékelt egyházi adó kivetése s társadalmi agitáció útján odahatni, hogy egyházmegyénk ezen fényes és méltán elsőnek tartott egyháza igazán fénylő példával járjon kicsiny és a lét harczával küzdő szegény egyházaink előtt és ne a visszafejlődés, hanem a haladás és prot. áldozatkésztség zászlóját lobogtassa többi egyházaink élén. Ezzel egyidejűleg fölkéri egyházmegyénk esperes urat, hogy a szatmári megüresedett lelkészi állomás szabályszerű betöltéséről a szokott törvényes módon intézkedjék.“

Ime idáig van fejlődve a kérdés. Az egyházkerület bölcsessége meg fogja találni a leghelyesebb utat, mely egyházi érdekeink megóvásához vezet. Nyugodt lélekkel bocsáthatjuk elbirálása alá az egyházmegye végzését!

Biki Károly.

Tanári jubileum s egyházkerületi gyűlés Sárospatakon.

A sárospataki főiskola mozgalmas és kedves emlékü napokat élt e hó 18., 19., 20-ikán. Kettős ünnep zajlott le százados tanár között: két kiváló tanárának s most igazgatóinak 25 éves jubileuma s a tiszáninneri ev. ref. egyházkerület őszi közgyűlése.

Mitrovics Gyula theologiai tanár, a kitünő egyházi író, nagy érdemekben gazdag egyházkerületi főjegyző

s tanfőrlu, az iskola mostani akadémiai s közigazgatója, s Szinyei Endre, az igazságos szigoráról, czikornyatlan férfiasságáról ismert tanár, a görög nyelvnek szóban és írásban jeles művelője, ki ezuttal gymnasiumi igazgató is, töltötték be főiskolai tanárkodásuknak huszonötödik évét.

A hála, tisztelet és szeretet, melylyel a főiskola előljárósa, tanártársai s az ifjuság környezik a derék férfiakat, igazi ünneppé tették ez évfordulót. Az igazgató tanács a tanári karral közös ülésre jött össze, melybe küldöttségileg hívták meg a jubiléumokat s az előljáróság részéről Fejes István főiskolai aligodnok a tőle megszokott ékesszólással s a valódi érdemeket megillető bensőséggel s őszinteséggel üdvözölte őket s adta meg hosszú s eredményekben gazdag működésüknek a legfőbb jutalmat: az erkölcsi elismerést. Szinyei Gerzson az ő szívének derűs melegével s szépen szóló ajkának mézével valósággal a könyekig megindítólag fejezte ki tanártársaik ragaszkodását, tiszteletét. Az ünnepeket nevében Mitrovics Gyula válaszolt, az érdemekben gazdag szerénység s a férfias öntudat hangján s bizony mindenki szívből kívánta nekik: „ad multos annos!“ Az igazgató tanács jegyzőkönyvében örökítette meg e szép napot s ennek kivonatát az egyházkerületi közgyűléshez is áttette, mely szintén legmelegebb elismerésével adózott jegyzőkönyvében a méltán nagyrabecsült két tanárnak. Hogy banket is volt, mondanom se kell.

A tiszáninneri egyházkerület ez alkalommal, f. hó 19. s 20-ik napjain tartotta Sárospatakon, a főiskola tanácestermében őszi közgyűlését, melyet megelőzőleg az egyházkerületi tanügyi bizottság ülésezett.

Inkább kisebb fontosságu, helyi érdekű ügyek töltötték be a programot, de voltak egyes kiemelkedőbb jelentőségűek is. Így nevezetesen elhatározta a kerület a sárospataki főiskolai tanárikar s igazgatótanács véleményes jelentése alapján, hogy a közoktatási kormány által állítandó országos nyugdíjintézetbe a miniszteri végleges tervezet feltételei alapján összes középiskoláival, jogakadémiájával s felsőbb leányiskolájával belép, egyszersmind kérni fogja a minisztert, hogy a sárospataki akadémián alkalmazott két bölcsészeti tanárt, mint a jogtanári kar kiegészítő részét vegye föl a nyugdíjintézetbe s kifejezi a miniszter előtt amaz óhaját, hogy a tanulók s iskolafenntartók nyugdíjintézeti járuléka vagy már a jelenben, vagy jövőben lehetőleg mérsékeltessek.

Előterjesztetvén a kultuszminiszternek az utólagos anyakönyvelésre vonatkozó ama rendelete, hogy a lajstromokban eszközzendő minden legkisebb utólagos bejegyzés, vagy igazítás a miniszterhez jelentendő be, s az ő utasítása alapján foganatosítható, az egyházkerületi gyűlés természetesen tudomásul vette a rendeletet, de célszerűtlennek, a practikus élet követelményeit ki nem elégítőnek találja, a tulságos ellenőrzés miatt pedig sérti az egyházi közegeket s ezért mint sérelmet, a konvent elé terjeszti s az előbbi gyakorlat visszaállítása végett tesz lépéseket.

Konkrét esetek alkalmából szóba került a tanügyi kormány ama törekvése, hogy a lelkésztanítóóságokat általában megszüntesse s ilyeneknek nem fölállítását, de a régiök fönttartását sem akarja a legtöbb esetben engedélyezni. Mivel a kts egyházak anyagi ereje a legtöbb esetben külön tanítói hivatalok fölállítását meg nem engedi, ezért az egyházkerület elhatározta, hogy a lelkésztanítóóságok fentartását mindenütt sürgetni fogja, hol azt a viszonyok okvetlenül megkövetelik, s ha a közoktatási kormány a méltányos kívánalmaknak sem

IRODALOM.

engedne, oly helyeken felekezeti iskola tartásával fölhagy s átengedi a tért a miniszteriumnak állami iskolák felállítására végett.

Kimondotta továbbá az e k. gyűlés, hogy mihelyt a tervezett országos nyugdíjintézet föl lesz állítva, theologiai tanárai számára hasonló előnyöket nyújt, nyugdíjintézetet létesít s azt a 6000 frtos alapítványt, melyet a sárospataki főiskola györgytallói birtokának új bérloje, *Schwarcz Sándor* 12 év alatt 500 frtjával befizetendőleg tett, e nyugdíjintézet alapjára fordítja.

Érdekes kérdés volt a szupplikációk jövedelmének megváltása is. Az egyházmegyék, a libellusokba beirt összegek alapján, mintegy 600 frtot ajánlottak meg e célra a főiskolának, melynek igazgatótanácsa 2000 frt kivetését kérte az egyházmegyékre, lélekszám arányában, mert a szupplikánsok részére tényleg annál is többet áldoztak. Így meg lehetne valósítani a gömői egyházmegye azon javaslatát is, hogy a szupplikáció jövedelméből egy theologiai tanszéket létesítsenek, a mire égető szükség volna s kiváló tehetségű hittanhallgató ifjú részére tanulmányai bel- vagy külföldi egyetemen folytatására 500 frt évi ösztöndíjat teremtsenek. Azonban e kérdést, épen a gömői esperes indítványára, megvitatás végett az egyházmegyékhez tették vissza.

A rimaszombati egyesült protest. gimnáziumnak kerületünk megengedte, hogy a jövő iskolai évtől 11,500 frt államsegélyt vegyen igénybe.

Lükő Géának, a kisdud Torna nagyérdemű néhai gondnokának, a szívvel-lélekkel protestáns és liberális férfiúnak áldott emlékezetét jegyzőkönyvben örökítette meg a kerület.

Jegyzőkönyvi köszönetet szavazott továbbá *Debreczeni Gábornak*, a felső-borsodi egyházmegye 23 éven át buzgó esperesének, ki hajlott kora miatt jól betöltött székétől megvált. Utódát, *Vadászy Pál* s.-szentpéteri lelkészt föleskette.

A főiskola volt bérlojének, Fráter Sándornak özvegye, kinek férje jogerős birói határozattal mozdított ki a bérletből, azzal a kéréssel fordult az egyházkerülethez, hogy azon összegből, melyet a főiskola az új bérlet kedvezőbb volta folytán elért, a felerész, évi 6000 frt 8 éven át neki kiadassék, mivel boldogult férjét még annyi időn át illette volna a bérlet. E sok port és szenvedélyt fölkavart ügyet, mely az iskolának körülbelül 35—40 ezer forint veszteséget okozott, nem intézték el végleg s így a tavaszi gyűlésen, esetleg még később is, keseríteni fogja a kedélyeket.

A t.-szadai, sokat emlegetett lelkészválasztást az egyházmegyével egyezően megerősítette az egyházkerületi bíróság, mert a lelkészre korteskedés nem derült ki; de az etetésben, itatásban vétkes gondnokot s egy presbitert, a két ellenpárt fejét, 3 évre megfosztotta egyházi tisztüktől, K. K. segédlelkészt pedig, ki előbb önmaga, majd egy meg nem választott jelölt érdekében korteskedett, egy évre választhatóságától. Helybenhagyta s megerősítette a kérvénnyel megtámadott garbócz-bogdányi választást is, mert a kérvényezők panaszának alaptalansága teljesen kiderült. A panaszlók képviselője meg is fenyegette a gyűlést, hogy az elégedetlenek „élnek hazánk törvényeivel, egyházukból kilépnek a vallásszabadságba. A csomonyai (ungi) választást ellenben, az egyházmegyei határozattal egyetértően, megsemmisítették.

A kisebb ügyek száma légió, azonban ezek felsorolásával nem fárasztom az olvasót.

B. B.

Ünnepi és Évszaki Egyházi Beszéd. Irta néhai *Révész Bálint*. Sajtó alá rendezte és kiadta *Csiky Lajos* debreczeni ev. ref. theol. akadémiai tanár. IV. kötet. Debreczen, „Csokonai” nyomda és kiadó részv.-társ. nyomása. 1893. — Ára 2 frt 25 kr.

E 316 lapra terjedő kötetben 2 advent első vasárnapját megelőző bűnbánati vasárnapi, 4 adventi, 5 karácsonyi, 6 ujévi, 3 téli, 3 farsangi, 1 böjti bűnbánati, 2 böjti úrvacsoraosztáskori, 1 böjti vasárnapi, 2 tavaszi és 1 virágvasárnap előtti vasárnapi, összesen 30 egyházi beszéd foglalatik.

A beszédek rövid ismertetését, azok sorrendje szerint, a következőkben adom.

1. *Advent első vasárnapját megelőző bűnbánati vasárnapon.* A. i.: *Jel. 3:19. 20.* Ezen feddést és hivogatást tartalmazó szavaknak alapján e főtételt állítja fel: értsük meg e kettős szózatnak, a feddés és hivogató, az igazság és irgalmasság szavának jelentését és nyissuk meg szíveinket az Idvezítő előtt, ki dorgáló, de egyszersmind szelid szavakkal zörget azoknak ajtaján. A kitűzött feladatot részekre nem osztott beszédében oldja meg szerző, előadván, szentirati helyekkel bizonyítgatva, hogy a vallás szava fedd, dorgál, de egyszersmind megtérésre hivogat, vagyis az Isten igazságának és irgalmasságának szavaival szól mi hozzánk. Így szól az első emberhez (1. Móz. 3. 14), így a tíz parancsolatban (1. Móz. 20. 5). Így Ézsaiás által (Ézs. 30:1; Ézs. 30:18), így Keresztelő János által (Mat. 3:2, 10), így szól Jézus által (Ján. 5:28. 29). Az igazság és irgalmasság szavai hangzanak ma is hozzánk az Isten beszédének könyvéből, a lelkiismeretben, a természet változó forgásában. S az Isten bölcsesége látszik ebben, mert az embert az Isten igazságának és irgalmasságának, dorgálásának és hivogatásának szavai csak együtt érlelhetik a tökéletesedésre; s csak együtt tarthatják meg a jóra fogékonyt az erény követésében, együtt óvhatják meg a rosszra hajlandót a romlottságtól. A mely szívre az Isten jóságának és áldásának szelid szavai nem hatnak, azokat az Isten igazsága rettenetes szavának kell felráznia stb. Halljuk meg azért az Isten igazságának és irgalmasságának, feddésének és hivogatásának szavát; becsüljük meg Jézus meglátogatásának napját és nyissuk meg neki szíveinket.

2. *Ugyanazon alkalomra.* A. i. *Mát. 3:2.* Ismét felosztás nélküli beszéd, melynek eszmemenetele ez: Áll ugyan már s az egész föld kerekességén el van terjedve a ker. anyaszentegyház, melynek még csak elközelgetését hirdeté Ker. János; de még ma is csak névleg létezik; de a gyakorlati életben megvalósulva, eszményi magasságára emelkedve máig sincs a Krisztus nevéből nevezett anyaszentegyház; ma is szükség van tehát ama kiáltó szó megzendülésére, kivált e vasárnapon, mely egy bűnbánati hétnak kezdete s az adventi vasárnapoknak hírnöke. A népet hívta az alapige szavaival Ker. János, mert azt hitte, hogy czélt fog érni a könnyen hajtható, minden jóra fogékony néppel; ellenben aggodalmasan tekintett a farizeusok és sadduceusok önző és kevély seregére, a honnan míg a népből azokat, kik bűneikről vallást tevének, bementette a Jordán vízébe, a farizeusokat és sadduceusokat eme szavakkal utasította vissza: mérges kigyóknak nemzetségei stb. És csakugyan a nép lett Jézusnak hív követője s Jézus is a népek vala barátja; míg ama kevély felekezetek szüntelen kísértgeték, háborgaták, üldözték, sőt végre

a népet is eltántoríták s ennek „feszítsd meg!” kiáltására adá Pilátus kézbe Jézust. De a Jézus keresztje győzelmi szoborrá, halála tudományának örök feltámadásává változott s Jeruzsálem romjain az új anyaszentegyház emelkedett; szabadokká lettek a lelkek; leomlottak a rangfokozat, nemzetiség s felekezeti választó falai; letűnt a jeruzsálemi templom kiváltságos dicsősége. De csak rövid idejűvé lett e földi mennyország s még ma is csak szent könyvünk emlékkövén olvassuk az utánnozhatlan szép vonásokat, mik az élő képről lemásoltattak, — a gyakorlati életben hiában keressük azokat. A keresztyénség nagyobb része ma is a római sz.-szék uralma alatt nyög; a keresztyénség legtöbb templomában ma is oltárok füstölögnek, a helyett, hogy Isten lélekben és igazságban imádatnak; felemelkedtek ismét a választó falak a népek és vallásfelekezetek között; a nemzetek szolgálata járma alatt nyögnek s az egyeseknek Isten országa eszményképétől távol maradásának szomorú bizonyosságai a sötét börtönök, a vesztőfák, a titkos és nyilvános bűnök. Ker. János azért hívá megterésre a népet, mert elközelített a mennyeknek országa. Ma azért kell hívni azt a megterésre, hogy elközelíthesen hozzánk a mennyeknek országa. Hívni kívált most, midőn Jézus szent vacsorájában s egyszersmind születésének ünnepében közelget hozzánk. Mert Istennek országa ma sem jó úgy el, hogy ember eszébe vehetné, . . . hanem az Isten országa mi bennünk vagyon. Teremjünk hát megteréshez illő gyümölcsöket.

3. *Advent első vasárnapján.* A. i.: *Mát. 3:8—10.* E beszéd sincs részekre osztva. Keresztelő Jánosnak az alapigékben foglalt szavait szükség megújítani, midőn ez adventi vasárnap Jézus születése ünnepének közelgését hirdeti, a szent vendégség asztalától pedig ama szavak hangzanak: próbálja meg minden ember magát stb.; midőn a keresztyének közt is találkozunk, kik mint a farizeusok külső kegyeskedésben, vagy mint a sadduceusok, a vallásra, kegyesség gyakorlására keveset adván, a magok által igazaknak tartott cselekedeteikben keresnek érdemet; midőn nagy számmal találkozunk keresztyének, kik elégnék tartják Krisztus nevével nevezetni, mint a zsidók azzal kérkedtek, hogy Ábrahám nekik atyjok. Ama kiáltó szót, mely vala a pusztában, meghallották a farizeusok és sadduceusok is és ezek közül is sokan eljöttek Jánoshoz, hogy megkeresztelkednének; mert érezték, hogy van valami hűjja az ő hitőknek, hogy az Ábrahám nevében még nincs üdvösség is, hogy más név lesz az, mely által, lehet az embereknek megtartatniok; érezték, hogy az Ábrahámmal kötött szövetségnél sokkal fenségesebb szövetsége vár Istennek az emberiségre. Az adventi napokban ma is ugyanaz a célja az ígéhirdetésnek, mely vala a kiáltó szónak a pusztában (*Mát. 3. 3.*). És vajha e szavakat meghallanak szintúgy a hittel megelégedők, mint a cselekedeteikben megnyugovók. Sem a hit s külső kegyesség gyakorlása nem elég arra, hogy a születendő Jézus útait egyengessük (*Jak. 2. 17. — Mat. 9:13. — Luk. 6:46. — Tit. 1. 16*) sem a cselekedetek magukban véve nem elegendők arra, hogy valaki a Krisztust és az ő érdemét megnyerje (*Filip. 3. 9. — Eféz. 2:8*). A hit és jó cselekedet, az Istennek tisztelete s azzal összhangzó viselet együtt alkotják az igaz keresztyén jellemét. A hit és kegyesség gyakorlása olyan a ker. életre, mint a világosító, melegítő nap és termékenyítő eső a földre nézve; az élet és cselekedetek pedig olyanok a hitre nézve, mint a növények, gyümölcsök a természet országában, melyekben mutatkozik a napnak érlelő, az esőnek tápláló ereje. Kopár

a föld, mely a napot nem látja, és a melynek porát eső nem öntözi; de rideg a napfény is, mely a holt természet koporsóján rezgedez, és haszon, siker nélküli az eső, mely bércek sziklacsucsait mossa. És mégis mily sokan vannak, kik a hitet, a kegyesség gyakorlását és a jó cselekedeteket külön választják egymástól. Ez az oka aztán, hogy még ma is kérdeznünk kell: mikor jó el az Istennek országa? Legyünk a hitben, isteni tiszteletben buzgók (*Róm. 1. 17*); de egyszersmind jó cselekedetekben gazdagok (*Mát. 7. 16*).

4. *Adventi. A. i. Mat. 3:2.* Szintén felosztás nélküli beszéd. A természeti nap feljöttét s körülményeit rajzolja s ehhez hasonlítja Jézus megjelenését, megelőzve Ker. János, mint hajnali fény által. Győzött a mennyei világosság a földi vakságon, diadalmaskodott a tudomány a tudatlanságon s felállította Krisztus országát, melynek határa már ma oly szélesen ki van terjedve. De még ma is vannak, kik nem jutottak annak kebelébe; vannak, kik bár polgárai is ezen lelki világosság országának, nem értvén annak célját, nemtelen tettek idegen gyümölcsét teremnek. Nem késő tehát még ma is, kivált ez adventi napokban így kiáltani a néphez: térjete meg, mert elközelget a mennyeknek országa. — Az eset szomorú estéjével sötétség borult az értelmi világra. Egyedül a zsidó nemzet volt az, melynek kezében a kijelentés biztos fáklyája világolt; de ez is már a hitelenség s áltanító csábító tudományának tisztátalan világával elegyülvén, szinte kialudni látszott. Akkor telt be az isteni ígélet, ekkor szállott alá az emberré lett Isten, hogy új fényt gyújtson az emberi értelemnek. Lehető boldogítóbb fény, mint a mely megismerteté e föld gyermekeivel addig nem ismert mennyei Atyjokat, megtanítá őket annak helyes imadására; lehet-e boldogítóbb tudomány, mint az, melynek világa nemcsak ez élet viszonyosságai, de még a halál félelmei között is, sőt a halál éjjelében sem alszik ki; mely serkent és segít a jóra s ha mégis tehetetlen gyarlóságod vétek örvényébe szédít, bocsánattal biztatja szorongó febledet? De a lelki sötétségben tévelygő halandók nem követik az égő fényt, sőt azt pártos kezekkel kioltani törekvének. Így lett az, hogy századok haladtával homályosulni kezdett a mennyei vallás tiszta világa; sőt voltak oly századok, melyekben a tisztátalan célra törekvő bölcsesség egészen sötétbe borítá azt, mint napfényt földből felszálló párák sűrű boruja. Majd egy napon felmutatja még a mennyei Tanító a vallást azon tisztaságában, melylyel e földön felgyújtotta s akkor reszkessetek, ha talán ti voltatok, kik a mennyei fényt földi szennyel illettétek.

Midőn a próféta hirdeté a térítő szavakat, még csak közelgetett a mennyeknek országa, mi köztünk már fennáll s boldogan élünk annak kebelében. A tavasz első melege csak bimbókat, majd virágokat fejt ki, miket a nyárnak csak későbbi melege érlelhet gyümölcsökké: a vallás első sugarai pedig egyszerre ébresztik a hitet s egyszerre gyümölcsöztetik azt. De ha elközelgetett, sőt elterjedt már e földön a mennyei vallás országa, mely világosságot gyújtott az értelembe, miért nem uralkodik mégis mindenütt a keresztyének között világosság? Szerencsétienek, kik a vallás isteni eredetét azért meritek kétségbe vonni, mert az nem egyforma világot gyújt minden értelembe. Hát vajjon a nap sugarai megvilágosítják-e a vakon születettek előtt a tárgyakat? Ha isteni eredetű a vallás, miért nem érlel minden szívből tiszta erkölcsiséget? Hát meg akarjátok-e fosztani az embert a szabad akarattól? Hiszen a ker. vallás csak ajánlja és parancsolja a közös békét és szeretetet, mit tehet az, ha testi kénynt, megvetve a célszerű eszközöket,

bűnök nemtelen plántáit gyökereztetni meg a szívben, mikből aztán a legvétkesebb tettek fejlenek ki? Igyekezünk e földön felállított mennyei országnak méltó tagjai lenni.

Dávidházy János.

(Folyt. köv.)

Előfizetési felhívás „Vallás és Egyház“ cz. evangéliumi protestáns irányu, hónaponként megjelenő közlönyre.

A magyar protestantismus életében korszakalkotó az a mind általánosabbá váló s már tényekben is nyilvánulni kezdő meggyőződés, hogy az egyháznak legfőbb hivatása a lelkek evangelizálása, vagyis a keresztyénség szabadságtól és szeretettől áthatott szellemének terjesztése.

Ennek a hivatásnak fog szolgálatában állni a „Vallás és Egyház“ is, mint a belmisszióknak egyik szerény munkása, mely az evangéliumi prot. elveknek legelső sorban azok közt akar igazi híveket szerezni, kik vagy szerényebb anyagi helyzetűek, vagy pedig az élet másnemű gondjaival való elfoglaltatásuk miatt nem olvashatják rendszeresen a vallásos irányu heti lapokat, de azért teljes és tiszta képet akarnak szerezni az egyházi élet folyamáról s az abban felmerült eszmékről.

Lapomat ennél fogva egyfelől főleg a lelkeszi kar ama részének ajánlom pártfogásába, melynek nemcsak az nincs módjában, hogy az összes egyházi lapokat járassa, hanem sokszor talán még az is megerőltetésébe kerül, hogy az egyházkerületében megjelenő s néhol nagyon is helyi érdekű lapért 4—6 frtot kiadjon. Másfelől azonban épen úgy számítok jóakarataira az intelligens világi elemnek is, melynek szintén lelki szükségét képezi, hogy, ha rövid vonásokban is, de alaposan tájékozva legyen egyházának ügyeiről. Ennél fogva mindig arra fogok törekedni, hogy a „Vallás és Egyház“ ne egy-egy szűkebb kör vagy egyházi testület igényeihez és érdeklődéséhez mért, hanem közérdekű kérdéseket tárgyaljon, és pedig inkább építő s ismeretterjesztő, mint tudományfejlesztő czéllal, tehát általános szempontból s élvezhető módon.

Tartalmát egyháztársadalmi cikkek, egyháztörténelmi rajzok, bibliai életképek és jellemrajzok, vallásos költemények és elmélkedések stb. fogják képezni, melyeket azokra való tekintettel, kik nem járatták mindenik egyházi közlönyt, a vallásos jellegű könyvek, folyóiratok és hetilapok, nemkülömben a hazai egyházi mozgalmak és események kimerítő szemléje követend. Hogy e tartalom teljesen irodalmi színvonalon fog állani, arra kezesseget nyujt ama jeles prot. egyházi és világi íróink hosszú sora, kik közreműködésüket kérésemre szívesen megígérték.

Lapom 1894. év elejétől pontosan minden hónap 15-én, teljesen e felhíváshoz hasonló alakban és nyomással s ennél fogva rendkívül bő tartalommal 16, esetleg több oldalon fog megjelenni. Ennek és ama körülménynek daczára, hogy a Prot. Irod. Társaság kiadványain kívüli összes többi egyházi irodalmi vállalatok szokásától eltérőleg, a lapban megjelent valamennyi cikket, oldalanként egyelőre is legalább két koronával honorálni fogom: az előfizetési ár mégis csupán két korona, mi félévi részletekben is beküldhető.

Mínt hogy pedig e felhívást épen előfizetők kellő időben gyűjthetése végett s abban a reményben bocsátom ki ily korán, hogy lelkésztársaim s általában mindazok, kiknek ez kezökbe jut, mindent el fognak követni

megrendelőik toborzására: egyuttal tudomására hozom a gyűjtőknek, hogy az általuk beküldött, legalább öt előfizetés után tiszteletpéldánnyal, nagyobb számu után pedig ezen kívül arányosan növvő armérsékléssel is szolgálók.

Kolozsvár, 1893. szept. *Zoványi Jenő*, ev. ref. lelkész, mint a „Vallás és Egyház“ szerkesztő-kiadója.

Érdeklődő figyelemmel várjuk a jónak ígérkező közlönyt. A fentebbi előfizetési felhíváshoz csatolja még Z. J. a következő sorokat is.

Van szerencsém egyszersmind becses figyelembe ajánlani a szintén általam szerkesztett „*Theologiai Ismeretek Tárá*“-t, melynek pár hét mulva megjelenő III. füzetén kezdve a kiadását is átvettem. A körülbelül 14, öt ives füzetre terjedő vállalat előfizetési ára 5 frt, melyet két részletben is elfogadok. Tekintettel arra, hogy a III. füzet az előfizetők számánál már csak kevéssel több példányban nyomatik, a bolti ár pedig jóval magasabb lesz: tisztelettel kérem az előfizetéseknél mielőbbi beküldését vagy legalább is bejelentését. Mutatványfüzetet kívánatra szívesen küldök.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **A debreczeni ev. ref. főiskola akadémiai tanzsakaiban** — újabb végleges megállapodás szerint — a beiratások szept. 25-én megkezdetnek s tartanak október 1-ig bezárólag. Javító és pótvizsgálatokra az illető dekan uraknál kell jelentkezni szept. 26. d. u. 5 óráig. Javító és pótvizsgák szept. 27. d. u. 3 órától fogva tartanak. Theologiai alapvizsga s jogi alap- és államvizsga letételére szintén az illető dekan uraknál kell jelentkezni szept. 28. déli 11 óráig. A theologiai alap-, illetőleg a jogi alap- és államvizsgálatok szept. 29-én veszik kezdetüket. A tanév október 2-án, hétfőn, d. e. 9 órakor az oratoriumban tartandó istentisztelettel nyílik meg, melynek megtartása után akadémiai igazgató a főiskola dísztermében megnyitó beszédét tart d. e. 10 órakor. Törvényolvasás d. e. 11 órakor. Az előadó tanároknál a leczkekönyvvel jelentkezés október 2., 3. és 4. napjain történik. Előadások kezdete október 5-én, csütörtökön a d. e. órákban. Az 1893. szeptember 16-án tartott akad. tanácsülés határozata alapján kiadta az akadémiai igazgatóság.

— **A debreczeni egyetem** részére naponként érkeznek buzgó hitfeleink és az egyházközségek adományairól szóló örvendetes hírek. A napokban a már említett adományokon kívül *Márk Endre* debreczeni ügyvéd nyitotta meg ez alkalommal a debreczeni adományozásoknak, szeretjük hinni és reméljük, hosszú és jelentékegy sorozatát, 1000 koronát adományozván e célra. — Ezen kívül épen most kapjuk az értesítést az illető lelkész uraktól, a kik kétségkívül első sorban érdemlik az elismerést, Kunhegyesről és Gáváról hasonló adományok felől. A *Kunhegyesi* ev. ref. egyháztanács még szept. 10-én tartott ülésében debreczeni főiskolánk bölcészeti fakultására 500 frtos alapítványt tett. (Annak idején a jogi fakultásra is 2000 frtot adott.) Ugyanezen ülésen a két lelkész (Nt. Rácz Miklós és Sarkadi N. István) évi 10—10 forint fizetésre kötelezte magát 5 évig. Szept. 24-én pedig ugyanott buzdító egyházi beszédet tartanak. Valóban elismerésre és követésre méltó példa a lelkész urak részéről, a kik főiskolánk iránt való egyéni vonzalmuknak és hálájuknak is tanu-

jelét adják a mellett, hogy bölcs vezetésök és befolyásuk által a magyarországi reformátusok debreczeni főiskolája és a magyar ref. egyházközségek között való eleven összeköttetést ez uton is kifejezésre juttatni igyekeznek. *Gáváról* pedig Baráth Imre lelkész úrtól a következő értesítést vettük: „Becses lapja 37-ik számában „az első fecskék“ felköltötték figyelmemet és arra indították, hogy bár szerénytelenség legyen, az *első gölyát* megmutassam. Ez a göly a gávai ev. ref. egyház által május 11-én a Debr. Prot. Lap f. é. 8-ik számában közölt zsinati felhívás elolvasására megszavazott s május 16-án a püspöki hivatalhoz beküldött 200 frt, a mely főt. püspök úr által köszönetre is lett méltatva.“ Ime tehát, ugy látszik, nem leendő kiáltó szó a pusztaban az adakozásra való felhívás. Valóban szükséges is, hogy éppen most, e válságos időben, megnyilatkozzék még egyszer és igazában az annyi szépet és nagyot teremtett prot. áldozatkészség és csodákat miveljen. Igen, csodákat kell mivelnie, mert a debreczeni főiskolánk egyetemmé való kiépítése óriási feladat, sokkal nagyobb, mint a hogy azt a tervezők kontemplálták; de éppen nagyságánál fogva méltó arra, hogy érte áldozzunk; mert hiszen egy zugintézet létesítéséért megmozdulnunk sem volna érdemes. Buzduljon fel tehát mindenki a ki becsüli a lelkiismeret és gondolat szabadságát s a ki dicsőségét fokozni akarja annak az egyháznak, a mely ennek a szabadságnak, mint fentartó életelvének, mindenkor hűséges dajkája vala! Buzduljon fel mindenki közülünk, mert ellenségeink minden irányban fenyegető mozdulatokat tesznek. A kath. sajtó egész szenvedélyvel sürgeti, hogy a nevelés és oktatás minden fokozaton az egyház befolyása alá vonassék. A pápának és bécsi nunciusának biztosításai, valamint a wuczburgi kathol. nagygyűlés tárgyalásai által felbátorítva, a magyarországi klerikálisok, követve német elvtársaik példáját, az egyetemi oktatást is kezükbe akarják keríteni, részint új, egészen az egyház rendelkezésére álló „szabad“ (lucus a n. l.) kath. egyetem létesítése, részint a budapesti kir. magyar t. egyetemen a *kath. pozíciónak* teljes érvényre emelése által. És mit jelent ez?! Nem kevesebbet, a mint egy budapesti egyet. tanár által szerkesztett lap vezércikkje elmondja, mint azt, hogy pl. az egyetemi alapok jövedelme 1889-ben 250,872 frtot tett, az ország kath. lakosságának arányszáma 60% körül jár (nem klerikális statisztika szerint 50% körül). Tehát az egyet. alapok évi jövedelme egészen és az állami dotációból 60% az övék, s így a katolikus, jobban mondva, klerikális érdekekben hasznosítandó. Azt mondják továbbá, hogy „ha a protestánsoknak szabad Debreczenben reform. tud.-egyetemet alapítani, szabadnak kell lenni nekünk katolikusoknak is, pl. Egerben vagy Pécsen az ottani érseki, illetve püspöki lyceumokból kath. tud.-egyetemet kifejlesztetni.“ A Magy. Áll. pedig jóleső kicsinyléssel ujságolja, hogy a debreczeni egyetem céljaira „eddig össze-vissza 40,000 frt gyűlt össze.“ Megsugjuk neki, hogy bizony már eddigelé 250,000 frtot meghaladó összeg áll készen, pedig még ezután indul meg az általános adakozás. Vegye tudomásul ezt az a *testvér* lap is, a melynek mindenek felett való eltitkolhatlan gyönyörűsége talán még a Magy. Államénál is tökéletesebb. Merítsünk e körülményekből annál több erőt és kedvet a nagy cél munkálására!

— **A debreczeni presbyterium intézkedése szerint** a mult vasárnap megtartattak az egyetem céljaira adakozásra buzdító egyházi beszédek templomainkban. A nagytemplomban K. Tóth Kálmán tartott hatásos beszédet, a kistemplomban pedig nem — mint értesülésünk

szerint előre jeleztük volt — Mindszenti Imre s. lelkész, hanem Kiss Albert r. lelkész. fungált, kiváló invenczióval vevén föl szép kidolgozású hatásos beszéde alapigéjéül I. Thess. 1: 2. 3. 7. 8. verseit. A rendsnél nagyobb számmal egybegyűlt hívek figyelme mindvégig le volt kötve; az áhitatos arcokról a hatást le lehetett olvasni, mely előreláthatólag a legszebb eredményekben fog nyilatkozni, midőn az egyháztanács küldöttei a híveket házanként fogják fölkeresni. Ugy adja az Isten!!

— **Szeged városa** az ott felállítandó egyetemre készpénzben *egy millió koronát*, telekben 128,000 frtot, a városi közkórház átalakítási céljára 100,000 frtot ajánlott meg. Valóban fejedelmi ajánlat, a mely majd négyszer annyira megy, mint a mennyit a gazdag Debreczen hasonló célra, ősi főiskolája számára legközelebb adományozott. Hisszük és reméljük azonban, hogy Debreczen csak a bevezető lépést tette meg eddigelé, a nagy alapítás tényét pedig a millenium időpontjára tartja fenn, a mikor az addig végbemenendő gyűjtés eredményét kell kiegészítenie és az adományozások sorát egy nagyszerű alapítási ténynyel megkoronáznia. Ez a feladat a városra, mint legfőbb pátronusra vár, a melynek kétségkívül nemes büszkeséggel fog annak idejében eleget tenni; csak nem kell majd valami kisserű s szűk látkörű taktikázással s megalkuvásokkal a nemes város bőkezűségének ismét útjába állani. — Alkalmilag megemlíti itt, hogy a *Kis Tükör*, protestáns közönségünk számára szerkesztett derék néplapunk is népies modorban, de alaposan igyekszik tájékoztatni olvasóit közelebbi vezércikkében a harmadik egyetemről s Pozsonnyal s más városokkal szemben Debreczen tekinteti annak alkalmas helyéül. Kíváncsok, hogy ajánlja az ügyet a közönség anyagi támogatására is, mert bizony az országtól itt nem sokat várhatunk.

— **Lelkészejelölés.** A nagy-szalontai ev. ref. egyház-megyébe kebeleztet *geszti* egyház lelkészi állomására szeptember hó 22-én kijelöl:ettek: Pokoly József geszti, Szabó István n.-szalontai, Csapó Péter debreczeni segéd-, Nagy Endre s.-keresztúri és Miklóssy Béla erdőgyaraki rendes lelkészek. A választás október 22-én leendő.

— **A békés-bánsági ev. ref. egyházmegyében** üresedésben levő tisztségekre megválasztattak: Egyházi tanácsbíróul: Domby Lajos, gyulai lelkész. Egyházi jegyzőül: Szilágyi Márton, füzes-gyarmati lelkész. Világi tanácsbíróul: Bernáth Géza, szegedi kir. táblai tanácselnök. Világi jegyzőül: Dr. Baksa Lajos, h.-m.-vásárhelyi polgármester s egyh. főgondnok.

— **Mensa academica és diákotthon.** Tudvalévő dolog, hogy a budapesti tudomány-egyetem ifjusága a mult tanév (1892/3.) végén egy felhívást bocsátott ki, Magyarország polgáraihoz intézve, melyben a mensa acad. és a diákotthonnak a budapesti egyetemen a millenium alkalmából leendő felállítása céljából adományokat kér. Az ifjuságnak e törekvése kétségkívül helyénvaló, sőt elismerést érdemel, mert azon intézmények, a melyek több egyetem mellett fennállanak, a szegény, de tehetséges ifjak tisztességes ellását, vagyonosabb pályatársaikkal való együttélés és érintkezés folytán egészséges közszellem kifejlesztését teszik lehetővé. Hanem aztán érdekes a dologban az, hogy dr. Breznay Béla, az egyetem mult évi rektora, egyetemi hittanár, a ki e felhívást első renden irta alá, lapjában, a *Religióban*, a felhívás közlése után nyomban „Magyarország katolikus egyházi és világi értelmességéhez néhány útba igazító szó“-t is intéz. Elmondja ebben, hogy a jelzett célra „hogyan történjék az adakozás katolikus részről. Mert, úgymond, quidquid agis, prudenter age, et respice finem.

Ha alamizsnát adunk, nem nézzük *ki* az a nyomorral sújtott, pogány-e vagy keresztény. Felebarátunk. Ez a jogczím elég. Hanem ha valamely ifjunak adunk eltartást, ez már nem alamizsna, bármily szegény legyen az az ifju, mert az az ifju, ha ágról szakadt szegény is *most*, nem nyomorult, mert „habet *in spe*“, a jövőben kincsekkel és hatalommal rendelkező úr lehet. Reá nézve tehát minden adomány, minden hozzájárulás az ő kiképeztetéséhez, *nevelés* sorba megyen. No már pedig senkinek sem szabad vagyonával a maga katkolikus vallásának elidegenedetteket, esetleg ellenségeket nevelni. *Minden kath. embernek a pénze bizonyos értelemben katkolikus vagyon*, melylyel egyáltalán nem szabad a kath. vallás érdekei ellen gazdálkodni. Hogyan kell tehát adakozni? Ugy, hogy az adomány, midőn tudomány-egyetemünk javát mozditja elő, egyuttal kath. érdekeinknek is szolgáljon stb. Elmondja aztán a tudós protektor úr tájékozás végett azt is, hogy Ő pl. úgy tette az alapítványát, hogy a rendelkezés jogát mig él fentartotta magának, halála után pedig a *Szent-Imre-egyesület* fogja gyakorolni. — Nekünk is jó meghallgatni ezt az utbaigazító szót s bölcsen megfontolni, hogy vajjon nem okosabban cselekszünk-e, ha a saját főiskolánk mensa akadémicáit, tápintézeteit stb. boldogítjuk, a helyett, hogy egy oly egyetemet istápolnánk, a mely nem is igen szorult reá a mi filléreinkre, s a melynek ma már nemcsak kath. jellegét vitatják, sőt követelik, hanem még ifjuságát is katholizálni igyekeznek.

— **Helyreigazítás.** Mult számunkban *Élet a halálban* című mű megjelenésének felemlítésénél kiadó helyett szerzőnek Kókai Lajos volt megnevezve, jeles írónk és püspökünk *Szász Károly* helyett. Ezennel helyreigazítjuk.

— **Pályázati határidő meghosszabbítás.** A Debreczeni Protestáns Lap f. évi szept. 2-án megjelent 35-ik számában közlött csökmői segédlelkész-tanítói állomásra vonatkozó pályázat határideje szept. hó 16-ról szept. 29-ig meghosszabbítottatik, miről az érdeklődők ezennel tudósíttatnak.

— **Halálozás.** Részvétellel közöljük — a boldogultnak helybeli rokonaihoz érkezett távirati tudósítás után — *Kiss Lajos* kaplonyi lelkésznek élete delében, hirtelen jött elhunytát. Született Debreczenben, 1851-ben; iskoláit végezte ugyanitt; 10 év óta a kaplonyi kis egyháznak papja, tanítója. Egyszerű, igénytelen, de buzgó munkása volt az Ur szőlőjének, ki egész odaadással igyekezett hű sáfára lenni a rábizott kicsiny gyülekezetnek. Szerénysége, derült kedélye és szelid jelleme egyénileg is kedvelté tevék ismerősei körében. Pár napi szenvedés után, f. hó 20-ik napján oltotta ki munkás életét, 42 éves korában a hirtelen jött halál. Az árván maradt gyülekezet, szerető özvegy és rokonok könnyezik elhunytát s őrizik meg hosszú időn át áldott emlékezetét.

TARTALOM-JEGYZÉK: Pápás politika. Dr. Szlávik Mátyás. — Tárca: Tek. Palóczy László Ur, Borsod Megye 2-dik Al-Ispánjának a Köz-Gyűlésen 1841. Február 17-dikén a Vegyes házasság ügyében, Orezy János szónoklata után mondott Beszéde. — A XIII. Leo pápa legújabb encziklikájának betűivel szemben állított betűk. Nagy Sándor. — T a n ü g y: Lássuk az érem másik oldalát. Dr. Öreg János. — Az egységes középiskoláról. Kulcsár Endre. — Közéletünk: A szatmári ev. ref. egyházmegye közgyűlése. F. Varga Lajos. — Mit akar Szatmár? Biki Károly. — Tanári jubileum s egyházkerületi gyűlés Sárospatakon. B. B. — Irodalom. — Különfélék. — Hirdetések.

Felelős szerkesztők és laptulajdonosok:

CSIKY LAJOS és Dr. BACZONI LAJOS.

1-2

Az egyhástanács.

Debreczen, 1893. „Csokonai“ nyomda és kiadó részvény-társaság nyomása. — 1400

Pályázati hirdetés

a tiszántúli ev. ref. egyházkerület n.-szalontai egyházmegyéjében levő *aradi* ev. ref. egyház lelkészi állomására.

Évi javadalom: természetbeni lakáson kívül, készpénzben 600 frt o. é., — 6 öl tűzifa beszállítva, stola, — s hitoktatási tiszteletdíjul a várostól 100 frt o. é., — mely is főösszegében e.-megyei értékelés szerint 1010 frt o. é., — úgy, hogy ezen állomás *második* osztályu.

Mivel pedig ezen javadalomból évenként 600 frt a nyugalmazott lelkészt illeti, a megválasztott lelkész, a nyugalmazott lelkész életben léteig, ezen 600 frt nyugdíj kivételével élvezi a fentebb kimutatott lelkészi javadalmat 1894. január 1-től fogva, mikor állomását elfoglalni köteles.

Megválasztott lelkész az e.-megyei lelkészi gyámintézetnek jogos és kötelezett tagja lesz, s mint ilyen, a nyugalmazott lelkész elhunytának évében, elődje özvegyének, — vagy a lelkészi gyámintézet pénztárába, — 345 frtot o. é. köteles kegyeleti átalányul fizetni.

A kellően fölszerelt pályázati kérvények f. évi október 23-ig a n.-szalontai ev. ref. e.-megye esperesi hivatalához N.-Szalontára küldendők be.

Debreczen, 1893. szeptember 20.

KISS ÁRON

püspök.

Pályázat

a békés-bánati ev. ref. egyházmegyébe bekebelezett *körös-ladányi* ev. ref. egyház segédlelkész-tanítóságára.

Fizetés: 1. 112 frt készpánz. — 2. 3600 liter búza és 1200 liter árpa, az egyház magtárából kimérve. — 3. 18 hold föld (1200 ölével) egy tagban, melynek jelenlegi hasznosbérére 200 frt, s 5 kocsi szalma; a föld adóját az egyház fizeti. — 4. Ismétlő iskolások oktatásáért a község pénztárából 55 frt. — 5. Tisztességes 3 szoba lakásul.

Kötelességei: a IV., V., VI-ik elemi leányosztályok tanterv szerinti oktatása; — úrvacsora vételkor a pohár osztása; — kánonika órák végzése; — rendes lelkész akadályoztatása esetén a lelkészi teendők ellátása.

Pályázhatnak teológiát végzett egyének is. Pályázók kérvényeiket 1893. okt. 14-ig az ev. ref. lelkészi hivatalhoz küldjék be.

Körös-Ladány, 1893. szept. 20.